

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

Кафедра іноземних мов та методики викладання

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ
ТВОРІВ СУЧАСНИХ АНГЛОМОВНИХ
ПИСЬМЕННИКІВ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ
ЛІТЕРАТУРИ В СТАРШІЙ ШКОЛІ

Виконала:

Чередниченко Оксана Сергіївна

здобувачка освіти ННІ Філології та історії

Спеціальність: 014 Середня освіта

Предметна спеціальність 014.021

Середня освіта (Англійська мова і
зарубіжна література)

Освітня програма: «Середня освіта
(Мова і література (англійська))»

Науковий керівник:

к. філ. наук Кушнерьова М. О.

Допущено до захисту

« 13 » січня 20 25 р.

Завідувач кафедри

_____ Д.А. МАРЄСВ

Дата захисту: « 28 » січня 2025 р.

Кількість балів 84 Оцінка ECTS B

Підписи членів ЕК

_____ О.Шеф
_____ В.В.
_____ С.В.
№ 1/2025/3.01.25

ГЛУХІВ – 2025

АНОТАЦІЯ

Тема роботи: «Особливості вивчення творів сучасних англомовних письменників на уроках зарубіжної літератури в старшій школі»

Освітній ступінь – магістр.

Предметна спеціальність: 014.021 Середня освіта (Англійська мова і зарубіжна література)».

Здобувач освіти – Чередниченко Оксана Сергіївна

Загальний обсяг роботи складає 98 сторінок. Робота складається з трьох розділів, висновків до кожного розділу, загального висновку, списку використаних джерел та додатків.

У роботі розкрито жанрову й ідейно-тематичну своєрідність сучасної англомовної прози та специфіку її вивчення на уроках зарубіжної літератури в старшій школі. У дослідженні розкрито поетикальні особливості сучасної англомовної літератури, визначено джерела і форми жанрового і тематичного розмаїття, особливості характеротворення, обґрунтовано значення художньої традиції як однієї з головних умов розвитку англомовного літературного процесу. Досліджено основні підходи до визначення поняття «англомовна література», «сучасний літературний процес», «національна література»; розкрито роль етнокультурного аналізу у формуванні інтерпретаційної компетентності здобувачів освіти старшої школи, залучення країнознавчого матеріалу під час вивчення творчості англомовних письменників, використання культурологічного й контекстуального підходів.

В роботі окреслено методичні можливості і сучасний стан використання онлайн-ресурсів, цифрових і літературних платформ під час вивчення творчості сучасних англомовних письменників, розроблено методичні рекомендації щодо вивчення повісті британської письменниці Сью Таунсенд «Таємний щоденник Адріана Моула».

Ключові слова: сучасна англомовна проза, читацька компетентність, національна література, інтерпретаційна компетентність, аналіз художнього твору.

ABSTRACT

The topic of this thesis is: Features of Studying Works by Contemporary English-Language Writers in World Literature Lessons in High School

Educational level – Master's degree.

Specialty: 014.021 Secondary Education (English Language and Foreign Literature)

Student – Oksana Cherednychenko

The total volume of the work comprises 98 pages. The work consists of three chapters, conclusions to each chapter, a general conclusion, a list of references, and appendices.

The study explores the genre and ideological-thematic originality of contemporary English-language prose and the specifics of its study in world literature lessons in high school. It reveals the poetic features of contemporary English-language literature, identifies the sources and forms of its genre and thematic diversity, the peculiarities of character development, and substantiates the significance of artistic tradition as one of the main conditions for the development of the English-language literary process.

The research examines the main approaches to defining the concepts of "English-language literature," "contemporary literary process," and "national literature." It highlights the role of ethnocultural analysis in forming interpretative competence among high school students, the inclusion of cultural and regional studies materials in the study of English-language writers' works, and the use of cultural and contextual approaches.

The work outlines the methodological possibilities and current state of using online resources, digital and literary platforms in studying the works of contemporary English-language writers. Methodological recommendations are developed for studying the novella *The Secret Diary of Adrian Mole* by the British writer Sue Townsend.

Keywords: contemporary English-language prose, reading competence, national literature, interpretative competence, analysis of a literary work.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ	11
1.1. Понятійна основа проблеми дослідження.....	11
1.2. Проблема національної ідентичності художнього твору.....	20
1.3. Філософські і літературознавчі засади аналізу інонаціонального художнього твору.....	30
Висновок до розділу 1.....	36
РОЗДІЛ 2. АНГЛОМОВНА ЛІТЕРАТУРА В ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ: ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ	
2.1. Проблема вивчення англomовної літератури в сучасному літературознавстві.....	38
2.2. Жанрові й стилеві обрії творчості сучасних англomовних письменників.....	46
2.3. Особливості характеротворення в сучасній англomовній прозі.....	53
Висновок до розділу 2.....	60
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ СУЧАСНОЇ АНГЛОМОВНОЇ ПРОЗИ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ В СТАРШИХ КЛАСАХ	
3.1. Реальний стан досліджуваної проблеми у шкільній літературній освіті.....	61
3.2. Аналіз програмового та навчально-методичного забезпечення з досліджуваної проблеми.....	66
3.3. Методичні рекомендації щодо вивчення роману С. Таунсенд «Таємний щоденник Адріана Моула» на уроках зарубіжної літератури в 10 класі.....	71
Висновок до розділу 3.....	76
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	80
ДОДАТКИ.....	86

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Оновлення змісту шкільної літературної освіти, а саме уведення до кожного класу розділу «Сучасна зарубіжна література», фокус уваги вчителя має бути скерований зокрема і на сучасну англomовну літературу. Ознайомлення з сучасною англomовною літературою в старшій школі сприяє розумінню здобувачами освіти літератури як невід’ємної частини національної й світової художньої культури, допомагає орієнтуватися в сучасному літературному процесі, визначати актуальні і важливі для сучасного читача ідеї, підвищувати рівень міжкультурної компетентності, інтегрувати знання.

Чинною навчальною програмою із зарубіжної літератури для 10–11 класів закладів загальної середньої освіти рівня стандарту (редакція 2022 р.) в межах обов’язкового компоненту передбачено вивчення творчості таких сучасних англomовних письменників, як С. Таунсенд, Н. Гейман, Дж. Грін, М. Зузак. Варіативний компонент, яким також передбачено вивчення сучасної літератури, орієнтує вчителя на вивчення творчості Дж. Барнза, Дж. Фаулза, У. Ле Гуїн, Д. Кіза та ін.

Англomовна література («*English-language literature*») – це література, створена англійською мовою. Ознайомлення з англomовною літературою поглиблює культурну обізнаність здобувачів освіти, занурює в контекст художньої дійсності, дозволяє простежити наступність і тяглість літературної традиції, зв’язок творчості сучасних письменників з національними традиціями й тенденціями розвитку літератури, розширює уявлення про жанрове розмаїття англomовної прози.

У циклі творів С. Таунсенд про Адріана Моула увагу сфокусовано на образі підлітка, його стосунках зі світом, формуванні світоглядних орієнтирів, а художній простір позначений виразною національно-культурною специфікою. Відтак розуміння прочитаного і розкриття авторського задуму буде пов’язане із визначенням особливостей індивідуального стилю авторки,

оповідної стратегії і передбачатиме покроковий аналіз твору, висловлення власних суджень щодо порушених у творі проблем та художніх образів. Під час творення власних художніх текстів С. Таунсенд постійно спиралася на британську літературну традицію, що важливо для осмислення образу головного героя, авторської комунікативної стратегії, підвалинами якої є мистецтво створення комічного, відображення в тексті феномену «англійськості» як складової частини національної ментальності.

Сучасна англomовна література в старшій школі представлена творами, які розглядаються як в основному (10 клас: цикл творів Сью Таунсенд про Андріана Моула (1 за вибором), «Кораліна» Ніла Річарда Геймана; 11 клас: Джон Майкл Грін «Провина зірок», Маркус Френк Зузак «Крадійка книжок»), так і у варіативному складнику програми (10 клас: Джон Майкл Грін «У пошуках Аляски», «Паперові міста» (1 за вибором), Ренсом Ріггз «Дім дивних дітей», Рейнбоу Ровелл «Елеанор і Парк»; 11 клас: Джон Апдайк «Кролик розбагатів», Джуліан Барнз «Відчуття закінчення», Деніел Кіз «Квіти для Елджернона», Кен Кізі «Політ над гніздом зозулі», Стівен Кінг 1-2 твори за вибором, Томас Кінілі «Список Шиндлера», Урсула Ле Гуїн «Ті, хто покидають Омелас», Джон Фаулз «Маг» («Волхв»), «Хмара» (1 твір за вибором)).

Мета магістерської роботи – розкрити жанрову й ідейно-тематичну своєрідність сучасної англomовної прози та специфіку її вивчення на уроках зарубіжної літератури в закладах загальної середньої та фахової передвищої освіти.

Для реалізації мети необхідно було розв'язати такі **завдання**:

- з'ясувати сутність понять «англomовна література», «сучасний літературний процес», «», «» в літературознавстві;
- охарактеризувати ключові тенденції сучасної англomовної прози;
- дослідити родо-жанрові та сюжетно-композиційні особливості сучасної англomовної прози, розкрити особливості характеротворення у ній;

–проаналізувати основні засади літературної освіти в профільній школі та окреслити провідні напрямки;

–з'ясувати стан вивчення творчості сучасних англомовних письменників в методиці викладання зарубіжної літератури та шкільній практиці;

–розробити методичні рекомендації до вивчення циклу творів Сью Таунсенд про Адріана Моула на уроках зарубіжної літератури в 10 класі.

Об'єктом магістерської роботи є процес літературної освіти старшокласників в курсі навчання зарубіжної літератури.

Предмет дослідження – особливості вивчення сучасної англомовної літератури старшокласниками.

У роботі були застосовані такі **методи дослідження:**

1. літературознавчі: описовий (застосований з метою рецепції наукової літератури з теми дослідження); культурно-історичний (застосований для виявлення передумов та причин зародження постмодерністської літератури); біографічний (для з'ясування деяких фактів із життя і творчості письменниці), герменевтичний (для дослідження й інтерпретації художнього тексту), контекстуальний (для виявлення алюзій у творі). *2. загальнонаукові:* аналіз літературознавчих, науково-методичних праць, навчальної програми, шкільних підручників, навчально-методичних посібників з української літератури з досліджуваної проблеми; узагальнення матеріалу для визначення теоретичних засад дослідження та педагогічного досвіду з означуваної проблеми; метод теоретичного моделювання (застосовано для визначення предмета, об'єкта дослідження)

Наукова новизна

Практичне значення дослідження. Матеріали дослідження можуть бути використані для вдосконалення шкільної практики навчання зарубіжної літератури (на уроках зарубіжної літератури, факультативних заняттях, у позакласній роботі), під час викладання університетського курсу «Методика навчання зарубіжної літератури в закладах загальної середньої та фахової

передвищої освіти», під час практичної підготовки здобувачів вищої освіти, у написанні курсових і кваліфікаційних робіт.

Апробація результатів дослідження здійснена у формі доповідей на таких конференціях:

- ✓ Всеукраїнська науково-практична конференція «Сучасні тенденції та перспективи мовно-літературної освіти в Україні» (Глухів, 15–16 лютого 2024 р.)
- ✓ XII Всеукраїнські науково-педагогічні читання молодих учених, магістрантів та студентів іноземними мовами «The 21th Century Challenges in Education and Science» (Глухів, 18–19 квітня 2024 року)
- ✓ Всеукраїнська науково-теоретична інтернет-конференція «XI Довженківські читання: «Олександр Довженко й українська культура: історія, традиції, сучасність» (м. Глухів, 24 жовтня 2024 року)
- ✓ II Всеукраїнський науково-методичний семінар «Компетентнісний підхід в освіті: теорія і практика» (Глухів, 14 листопада 2024 року);
- ✓ «Сучасні філологічні дослідження: традиції та інновації» (м. Умань, 21 листопада 2024 року);
- ✓ Міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів та молодих вчених «Молодіжна наука: інновації та глобальні виклики», м. Полтава, 6 листопада 2024 року.

Публікації. За результатами магістерської роботи опубліковано тези доповіді:

- «Англомовна література на уроках зарубіжної літератури в старшій школі» (Міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів та молодих вчених «Молодіжна наука: інновації та глобальні виклики», м. Полтава, 6 листопада 2024 року).

Структура магістерської роботи. Дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури та додатків.

Список використаних джерел містить 68 позицій. У додатках уміщено конспект уроку. Загальний обсяг роботи – 98 сторінок, із них – 78 сторінок основного тексту.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Понятійна основа проблеми дослідження

У сучасному літературознавстві статус творів young adult (підліткової літератури) вже вийшов з формату дискусій стосовно можливості виокремлення цього сегменту з загального масиву літератури та розмежування із дитячою літературою. Дослідники впевнено говорять про специфіку творів для молодих дорослих, називають жанрові ідентифікатори, з-поміж яких переконливими є названі у навчальному курсі «Юнацька література» викладачкою з Айовського державного університету (Iowa State University) Донною Нідей (Donna Niday).

Дослідниця виділяє десять характерних рис такої літератури: 1) протагоніст-підліток; 2) здебільшого розповідь від першої особи (трапляється виклад і від третьої особи); 3) зображення дорослих персонажів з точки зору підлітків; 4) часова лімітованість персонажів (певний віковий зріз); 5) впізнаване підліткове оточення; 6) підлітковий сленг; 7) детальні описи зовнішності та одягу; 8) позитивна розв'язка; 9) кілька паралельних сюжетних ліній; 10) довжина тексту приблизно від 125 до 250 сторінок [4].

Наприкінці ХХ – на початку ХХІ століть в літературі стає активною полеміка щодо майбутнього роману як жанру. Цей період відзначається пошуком нових форм та засобів, які супроводжуються інтенсивними експериментами з традиційними та новими структурами.

«Сучасна література» – це термін, який ми зазвичай використовуємо для класифікації літературних творів, створених після Другої світової війни або нещодавно. У більш загальному плані ця концепція охоплює літературну спадщину кінця ХХ століття – початку ХХІ століття. Це багатогранне і динамічне явище, що демонструє швидкі зміни в суспільстві, культурі та технологіях й охоплює широкий спектр тем і жанрів, поєднуючи традиційні літературні форми з новаторськими підходами.

Література останніх трьох десятиліть зазнає значних змін, зумовлених зміною поколінь авторів. Сучасний літературний процес збагачують як визнані метри, що продовжують свій творчий шлях, так і нове покоління письменників, які вносять свіжі ідеї та стилі.

У своїй праці «*Політика постмодернізму*» Лінда Хатчин зазначає, що сучасна література показує політичні, соціальні та культурні зрушення. Сучасні тексти, на її думку, прагнуть піддати сумніву, деконструювати традиційні уявлення про літературу, владу, культуру.

Літературознавиця Джудіт Батлер, наприклад, досліджує, як література покращує розумінню ідентичності, звертаючись до питань гендеру, та переосмислює традиційні моделі поведінки.

Фредрік Джеймісон розглядає сучасну літературу як продукт постмодернізму. У своїй книзі «*Postmodernism, or The Cultural Logic of Late Capitalism*» він аналізує, як постмодерністська література характеризується іронією, поєднанням стилів і цитуванням, що відображає фрагментарність сучасного світу. Джеймісон також наголошує на «зникненні глибини» в літературі та культурі, де поверхня стає значущою, а наративи уникають стабільних ідеологій.

Зазначимо, що сучасна література є багатогранною та динамічною, що доводить ідейне багатство творчих здобутків останніх десятиліть.

Сучасна англомова література є дуже різноманітною і включає в себе твори письменників з різних частин світу, які пишуть англійською мовою. Вона також відображає різні культурні, соціальні та політичні проблеми, досліджує теми глобалізації, ідентичності, міграції, технологій і постколоніалізму.

Поняття «сучасна англомова література» охоплює широке поле текстів, написаних англійською мовою, створених наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття, і включає твори, які відображають сучасні культурні, соціальні та політичні зміни.

Наведене визначення сучасної англомовної літератури є узагальненим аналізом, що базується на сучасних дослідженнях літературознавців та оглядах літературної критики. Різні дослідники трактують це поняття з різних перспектив, залежно від аспектів, які вони вважають основними в англійській літературі сучасності.

Наприклад, Джеймс Інглтон, вказує на те, що сучасна література є відображенням глобалізації, культурного обміну та впливу різних суспільних течій, таких як фемінізм, постколоніалізм і мультикультуралізм. Це означає, що сучасна англомовна література має полікультурний характер, включає теми, що в літературі раніше не обговорювалися.

Марк Каррен, підкреслює, що сучасна англійська література часто спирається на постмодерністську естетику: використання фрагментованої структури, інтертекстуальність, гібридні жанри та складні нарративні прийоми. Це може бути відповіддю на технологічні зміни, видиму культуру та нові засоби комунікації.

Девід Дамрош досліджує сучасну літературу в контексті глобалізації та інтернаціоналізації літературних процесів. У його трактаті світова література виходить за межі національних кордонів і включає твори з різних культур, які знають відгуки на міжнародній арені. На думку вченого, сучасна англомовна література показує глобальні проблеми, такі як міграція, екологічна криза та культурні конфлікти.

Літературні критики, які працюють у сфері екокритики, як-от Лоуренс Бюел, аналізують, як сучасна література висвітлює екологічні питання та ставить під сумнів антропоцентризм. Сучасні автори часто звертаються до тем, пов'язаних зі змінами клімату, знищенням природи та взаємовідносинами людини з довкіллям, що створює новий літературний жанр, орієнтований на екологічну свідомість.

Сучасна англомовна література демонструє різноманітність тем, стилів та підходів, відображаючи складні соціокультурні й політичні процеси

XXI століття. Ось основні тенденції, які можна спостерігати в сучасній англomовній літературі:

- *тематичне розмаїття*: сучасні автори досліджують різноманітні теми, включаючи соціальну несправедливість, гендерну рівність, расові проблеми, екологію, технологічний розвиток, постмодернізм, ідентичність і глобалізацію, психічні захворювання. Через діалоги героїв автор висловлює особисті думки, намагаючись пов'язати ці повідомлення із суспільно-політичними подіями у творі та дійсністю.

- *глобалізація літератури та полікультурність*: сучасна англomовна література відображає багатонаціональний і мультикультурний характер сучасного суспільства. Багато сучасних авторів походять з різних країн і культур, що сприяє появі нових поглядів і розширенню меж англomовної літератури. Англomовна література більше не обмежується Великою Британією та США. Письменники родом із країн Азії, Африки, Латинської Америки поєднують англійську літературну традицію зі своїми національними особливостями.

- *інноваційні наративні ресурси*: розповідь – досить динамічна. Сучасні письменники використовують такі інструменти, як модифікація часу та представлення внутрішнього світу персонажів у своєму стилі оповіді, щоб забезпечити більше розуміння та драматизм. Автори експериментують з хронологією, розривають лінійний наратив, міксують різні жанри.

- досвід, спричинений війнами та військовими конфліктами, наприклад вплив Другої світової війни зумовив появу багатьох тем і мотивів, пов'язаних із травматичним досвідом, переосмисленням теми війни і миру, втрати тощо.

- *об'єднання художньої та наукової літератури*: письменники часто використовують автентичний матеріал і інформацію у своїх творах і проводять багато паралелей із реальними подіями. З іншого боку, автори літератури нон-фікшн використовують діалоги та уявні сценарії, щоб викликати та підтримувати інтерес читачів.

- *переосмислення історії*: сучасні автори звертаються до історії, щоб переосмислити її, особливо в контексті постколоніалізму. Це передбачає перегляд колоніальної спадщини, соціальної ідентичності або культурної пам'яті. Автори переосмислюють історичні події, звертаються до тем війни, глобальних конфліктів, що стали частиною колективної свідомості, наприклад Джуліан Барнз у романі «Відчуття закінчення».

- вплив цифровізації суспільства й розвиток технологій: технологічні зміни та розвиток цифрового світу також відображаються в сучасній літературі. Автори досліджують вплив технологій, соціальних мереж, штучного інтелекту на життя людини й суспільство в цілому (Дон Делілло «Нульовий рівень»).

Теоретичним підґрунтям сучасної англомовної літератури стали: постмодернізм, теорія фемінізму, постколоніалізм, квір-теорія, неоісторизм.

Постмодернізм у сучасній англійській літературі відіграє важливу роль, продовжуючи впливати на стиль, тему та структуру творів багатьох письменників. Цей літературний напрямок, що активно розвивався у другій половині ХХ століття, залишив помітний слід у світовій культурі, зокрема в англомовній прозі та поезії.

Після серії порушень прав людини, які сталися під час і після Другої світової війни (зокрема, Голокост, атомне бомбардування Японії та японське інтернування в США), письменники почали відчувати, що пошук сенсу життя апіорі неможливий, а єдиний спосіб рухатися вперед – це прийняти думку про те, що світ нагадує хаос і позбавлений глузду.

Першу згадку про термін «постмодерн» можна знайти в «Кризі європейської культури» Рудольфа Панвіца (1917), який використав його для опису ніцшеанської надлюдини. Федеріко де Оніс використав термін «постмодернізм» у своїй «Антології сучасної іспанської та латиноамериканської поезії» (1932) і визначив його як певну реакцію на модернізм. Через десятиліття Арнольд Тойнбі використав його для опису епохи після Першої світової війни та нового історичного циклу в західній

цивілізації. Термін «постмодернізм» уже щодо літературного процесу ввів американський вчений Іхаб Гасан у 1977 році. Іхаб Гасан також розробив класифікацію постмодерністських літературних технік, яка стала класичною.

Наведемо загальний огляд постмодерністських технік, окреслених І. Гасаном:

- *іронія, грайливість і чорний гумор* (дискусія про смерть або дурість дуже серйозної ситуації, в якій доля людей в інших руках, але робиться звичайною абсурдною ситуацією, як-от у п'єсі С. Беккета «Очікуючи на Годо»);

- *інтертекстуальність* (структура «Улісса» Джеймса Джойса побудована за зразком «Одіссеї» Гомера);

- *технокультура та гіперреальність* («Білий шум» Дона Делілло);

- *історіографічна метафікція* («Володіння» А.С. Байєтт (1990), «Англійський пацієнт» Майкла Ондатже (1992), «Мейсон і Діксон» Томаса Пінчона (1997));

- *часове спотворення* (для створення різноманітних ефектів: іронії, пародії, кінематографічного ефекту).

Від кінця 1990-х років у масовій культурі, а також у наукових колах з'явилося незначне, але все зростаюче відчуття, що постмодернізм «вийшов з моди» і його час минув. З'явилося чимало формальних спроб визначити та схарактеризувати епоху, що прийшла на зміну постмодернізму, наприклад трансмодернізм, постміленіалізм, метамодернізм тощо.

Основні ідеї трансмодернізму:

- «мерехтлива естетика», «нова сентиментальність», «новий утопізм», «підрядна модальність»;

- розвінчання абсолюту та індивіда як двох західних міфів, сформульованих у Середньовіччі та Сучасності відповідно.

- розвінчання як масок індивідуальності (авторство, оригінальність, новаторство), так і абсолюту (трансцендентне, правда, реальність);

- цитатність замість самовираження, симуляція замість правди, гра зі знаками замість відображення дійсності, відмінність замість протиріччя.

Ключові ідеї постмодернізму:

- знищення автора як керівної свідомості, фрагментація колишнього зв'язного і пізнаваного «я» як основи характеристики, і розпад наративної дуги, обмеженої динамікою зростання і закриття;

- естетична форма залишається жертвовною, але жертва вже не розуміється як необхідна риса соціальної організації; це лише «психологічний» елемент людського стану;

Метамодернізм, який прийшов йому на зміну, є більш позитивним, більш ствердним, хоча іноді йому властиві постмодерні іронія та нестабільність. Метамодерний підхід – це динаміка коливань між модерною та постмодерною чутливістю, між постмодерною апатією, деконструкцією та недовірою до великих наративів, з одного боку, та сучасним ентузіазмом та утопізмом, з іншого, між песимізмом та оптимізмом, «між надією та меланхолією, між наївністю та знанням, емпатією та апатією, єдністю та множинністю, тотальністю та фрагментацією, чистотою та двозначністю».

Сучасна англійська література є багатогранним і динамічним явищем, що охоплює різноманітні теми, жанри та стилі. Вона показує сучасні соціальні, політичні та культурні зміни, водночас не втрачаючи зв'язку з літературними традиціями. Літературний ландшафт англійського світу формується під впливом глобалізації, технологічних інновацій та гібридизації жанрів. Сучасна англійська література включає твори авторів з різних англійських країн, таких як США, Велика Британія, Канада, Австралія, а також з країн, де англійська не є рідною, але широко використовується.

Основні напрямки сучасної англійської літератури відображають різноманітність тем, стилів та жанрів, які віддзеркалюють динамічний соціокультурний ландшафт ХХІ століття. Отже, можемо виділити основні напрямки сучасної англійської літератури:

Постмодернізм: характеризується фрагментованою структурою, інтертекстуальністю та грою зі значеннями. Прикладами можуть бути твори Томаса Пінчона, Дона Делілло, Джуліана Барнза.

Феміністична література: Сучасні письменниці, такі як Маргарет Етвуд, Зеді Сміт, Тоні Моррісон, досліджують питання гендеру, ідентичності та соціальної нерівності.

Діаспорна та мультикультуральна література: Авторами цієї категорії є письменники, які мають досвід життя між різними культурами. Це, зокрема, Джумпа Лагірі, Чімаманда Нгозі Адичі, Казуо Ісігуро.

Фантастика та фентезі: Ніл Гейман, Джордж Мартін, Н. К. Джемісон створюють світи, де реальність переплітається з фантастичними елементами.

Нон-фікшн: Цей жанр включає мемуари, есеї та репортажі, які розкривають сучасні соціальні та політичні проблеми. Приклади – Джоан Дідіон, Малколм Гладуелл, Тайрі Джонс.

До сучасної англійської літератури можна віднести:

- Сучасну британську літературу.
- Сучасну літературу США.
- Англійську літературу Канади та англійську постколоніальну літературу.

Англійська література кінця ХХ – початку ХХІ століття відзначається співіснуванням різних поколінь, кожне з яких зробило у неї свій внесок. Критики виділяють у ній три покоління. Цей розподіл, як правило, не претендує на вичерпність, однак представники усіх трьох поколінь засвідчують тяглість та єдність літературного процесу.

Сьогодні важко говорити про «*британську літературу*» як таку в культурному середовищі, яке дедалі більше глобалізується. Британська художня література прийшла до визнання складної та тонкої взаємодії формального з оновленням політичного та етичного в британській культурі, яка стає все більш глобальною та постійно ставить під сумнів власне відчуття колективної пам'яті. Британська художня література складається з культурного ландшафту, із дуже різноманітним культурним походженням не лише з індійського субконтиненту, а й з Африки та Китаю. Це ще одне

свідчення того, наскільки «британська художня література» стала світовою художньою літературою, її картографують і визнають у світі.

Починаючи з 1980-х років спостерігається помітне відродження історії в англійській художній літературі, але відродження історичного роману обов'язково супроводжується змінами і набуває нових форм (Г. Мантель та її романи про Кромвеля). З'являються нові тенденції в історичних романах, що відрізняються від історіографічної метафікції Лінди Гатчеон та її руйнівних наративних стратегій, відзначених дистанцією, іронією та пародією. Зроблено нові спроби максимально реалістично відобразити минуле, не відкидаючи уроків постмодернізму в аспекті постпостмодернізму та «нової щирості», зокрема в наративі метамодернізму (А. Парей).

Письменники реконтекстуалізують тексти, щоб зосередитися на відношенні Британії до її власної історії та почутті культурної ідентичності (есе Стівена Коннора, «Англійський роман в історії (1995)», «Останній з Англії», Рендалла Стівенсона, Анджея Гасьорека «Післявоєнна британська фантастика» Реалізм і після» (1995).

Літературна освіта має важливий методичний й виховний потенціал. На уроках літератури учні через текстуальне ознайомлення із художнім твором вивчають характер, емоційний стан, почуття й переживання персонажів. Здобувачі освіти отримують досвід сприймати емоції, розуміти їх, відчувати та формувати власний досвід їх проживання. Завдяки методам та прийомам роботи з текстом літературного твору учні підвищують власний рівень емоційної й літературної грамотності, розвивають навички емпатії.

Тексти сучасних англомовних авторів допомагають урізноманітнити змістове наповнення шкільного курсу зарубіжної літератури, актуалізувати для підліткової читацької аудиторії.

Вивчення творчості сучасних англомовних письменників у школі має велике значення для формування всебічно розвинених особистостей з розвинутим критичним і асоціативним мисленням. Це допомагає учням не лише розширювати свій літературний кругозір, але й краще розуміти сучасний

світ та його виклики.

Такий урок не тільки знайомить учнів із творчістю сучасних англомовних письменників, але й розвиває їхні навички критичного мислення, аналізу тексту та роботи в команді.

Значення уроків з вивчення творчості творів сучасних англомовних письменників розширює світогляд учнів, сприяючи їхньому інтелектуальному розвитку, допомагає адаптуватися до викликів сучасного світу. Включення таких творів до навчальної програми дозволяє розвинути критичне мислення, покращити мовні й мовленнєві навички, збагатити читацький і загальнокультурний світогляд школярів.

Значущість творів сучасних англомовних письменників, що вже є частиною шкільного курсу зарубіжної літератури, підтверджують численні методичні праці, відгуки вчителів-предметників у своїх блогах. Наприклад, відомий роман Марка Хеддона «Загадковий нічний інцидент із собакою» розкриває перед учнями непростий світ людей з аутизмом, даючи їм можливість зазирнути в унікальні аспекти сприйняття їх реальності. Твір створює умови для глибокого осмислення таких важливих тем, як самопізнання, індивідуальні потреби та виклики людей з особливими потребами. Вивчення цього англомовного тексту в шкільній програмі із зарубіжної літератури не лише розширює розуміння учнями згаданих явищ, але й розвиває емпатію, вміння приймати індивідуальні відмінності інших людей, формує толерантне та щире ставлення до людей з особливими потребами.

Отже, вивчення творчості сучасних англомовних письменників на уроках зарубіжної літератури має велике значення, зокрема зважаючи на те, що сучасні автори порушують проблеми, які стосуються нашого часу: глобалізація, соціальні зміни, екологія, технології, війна, ідентичність тощо. Це дозволяє учням знайти паралелі з власним життям та подіями у світі, що наближає літературу до потенційних читачів, пробуджує інтерес до читання та осмислення художніх творів.

1.2. Проблема національної ідентичності художнього твору

Наталія Грицак, досліджуючи методологію аналізу художнього твору, зокрема у своїх наукових роботах, наголошує на важливості врахування національної специфіки літературного твору як ключового аспекту його глибокого й повноцінного осмислення. Основні ідеї її підходу можна окреслити таким чином:

- національна специфіка як культурний код твору (Н. Грицак підкреслює, що художній твір є продуктом конкретного національного контексту, який визначає ментальність авторів і персонажів, їхню систему цінностей та уявлень; особливості мови твору, зокрема використання діалектизмів, фразеології, історичних термінів, що відображають специфіку певного народу; культурні символи та архетипи, які мають бути зрозумілими виключно через призму національної традиції (наприклад, калина в українській літературі чи образ дубу у західноєвропейській літературі).

- історико-культурний контекст (під час аналізу художнього твору потрібно враховувати ті історичні обставини, які вплинули на формування світогляду автора та його наратив. Н. Грицак наголошує, що літературні твори несуть у собі не лише художню цінність, а й історичну інформацію, пов'язану із тим, як історія народу відбивається в сюжетах, а також розкриваючи те, як сам автор реагує на суспільні чи політичні реалії. Наприклад, українська й світова література XIX століття з її національно-визвольними мотивами глибоко пов'язана з темою боротьби за національну ідентичність.

- інтертекстуальність і діалог культур (національна специфіка художнього твору проявляється у зв'язках даного тексту з іншими творами, створеними в межах цієї культури. Н. Грицак акцентує увагу на таких аспектах: діалог із фольклором і народною творчістю, оскільки чимало українських і зарубіжних авторів інтегрують у свої твори фольклорні мотиви, які, у свою чергу, є носіями й виразниками національної ідентичності; паралелі між різними епохами. Водночас важливо враховувати вплив інших культур, оскільки літератури взаємодіють між собою (наприклад, запозичення романтичних мотивів у

європейських авторів українськими письменниками).

- психологія народу в художньому творі. Національна специфіка проявляється через зображення колективної психології народу, що формується історичними і соціокультурними факторами.

- мова як носій національної ідентичності. Н. Грицак наголошує, що мова є одним із найважливіших елементів національної специфіки у літературі, виокремлюючи лексичні особливості, зокрема використання діалектизмів або специфічних граматичних форм, символіку, властиву мові народу, зокрема семантику певних слів, притаманну лише певній культурі. Наприклад, у такому випадку у нагоді стане концептуальний аналіз, який дозволить в художніх творах англійських письменників відстежити трансформацію прямого значення, глибокого символічного змісту, що пов'язані із рідним краєм, працею й долею народу.

- особливості світогляду і концепція людини. Національна специфіка формує особливу концепцію людини в літературі. До прикладу в центрі української літератури часто стоїть людина як частина громади чи роду, що відображає колективістський характер української культури. З іншого боку, література інших країн може акцентувати індивідуалізм (наприклад, англійська чи американська проза).

- методологія аналізу художнього твору. Н. Грицак пропонує включити до аналізу такі аспекти, як історичний та соціокультурний контекст з метою з'ясування, яким чином історія й культура нації вплинули на створення художнього твору; особливості мови й стилю і звернути увагу на лексичні, синтаксичні та стилістичні особливості тексту, що підкреслюють його національну специфіку; зображення національного характеру, щоб простежити, які риси автор вважає типовими для свого народу; символи й архетипи, використані автором; універсальність і національна унікальність з метою з'ясування, які аспекти художнього твору є універсальними для людства, а які покликані відображати унікальну національну специфіку.

Наведемо приклад алгоритму аналізу художнього твору з урахуванням

національної специфіки: осмислення національної специфіки художнього твору через порушену у ньому тему; осмислення національної специфіки художнього твору через наявні у ньому мотиви; осмислення національної специфіки художнього твору через психології образів-персонажів.

Підхід Н. Грицак до аналізу художнього твору дозволяє не лише розкрити глибину літературного тексту, але й усвідомити його зв'язок із національною культурою. Використання національної специфіки як аналітичного інструмента допомагає зрозуміти, як література відображає унікальний дух народу та водночас взаємодіє із загальнолюдськими цінностями

У своєму дослідженні Н. Грицак послуговується поняттям «національна ідентичність», запропонованим Е. Смітом, що визначає її як «безперервне відтворення й нове тлумачення характерних вартостей, символів, пам'яті, міфів і традицій, які утворюють особисту спадщину націй, а також ототожнення індивідів з цими ознаками, спадщиною й складниками культури» [цит за Грицак, с. 48].

Важливим для нашого дослідження також є поняття «національна самоідентифікація», з яким тісно пов'язані такі поняття, як «національний характер», «менталітет», «національний образ», «національна картина світу», «національний образ світу».

Н. Грицак вказує на типові ознаки національного характеру англійців, до яких належать консерватизм, педантичність, стриманість, а також контроль над власними почуттями, прихильне ставлення до монархії як устрою та її очільників, які, за їхнім переконанням, підтримують національний дух та ідею.

Відтак беззаперечним є твердження про те, що знання найбільш виразних рис національного характеру, а також закономірностей і механізмів формування національного світогляду, способів і прийомів дій та вчинків конкретного народу покращує розуміння, зокрема й жанрової своєрідності художнього твору, та осмислення й аналіз різнонаціональних художніх творів.

Виявлення особливостей національного характеру, звертає увагу Н. Грицак, не зводиться до переліку наявних сукупностей рис і ознак, адже передусім національний характер – це складне утворення, що розглядається як і як динамічна, і як статична субстанція. Є складові національного характеру (більш динамічні, що піддаються змінам і визначаються ними), зумовлені історичними, політичними, економічними, культурними тощо факторами. До них відносимо зміну емоцій, почуттів, особливість світобачення, специфіку світосприйняття особистості тощо. Водночас стійкі, статичні риси національного характеру наділені здатністю передаватися від покоління до покоління. Це набір константних рис, які не залежать від суспільно-політичних, а також соціально-економічних, соціокультурних і навіть природно-географічних чинників.

Із поняттям «національний характер» тісно пов'язане і на це вказує також Н. Грицак поняття «менталітет» і ментальність. Середина ХХ століття – період інтенсивного вивчення цих понять. Наукове підґрунтя для їх детального опису сформували наукові праці французької історичної школи «Аннали». дослідники розглядають це поняття як духовно-інтелектуальний феномен. Відійшовши від переконань, що ґрунтувалися на раціональному розумінні світогляду особистості, дослідники перейшли до чуттєвого світобачення, наполягаючи, що останнє формується на підставі емоційного сприйняття оточуючого середовища.

На сучасному етапі у наукових працях спостерігається тенденція до окреслення й вивчення названих дефініцій з урахуванням різних підходів і поглядів, зокрема національних, антропологічних, культурологічних, лінгвістичних, етнічних тощо. Це провокує появу широкого діапазону наукового осмислення цих термінів. Н. Грицак звертає увагу, що з педагогічної і методичної точок зору важливо актуалізувати культурологічний підхід. Він є найбільш прийнятний з цього погляду до визначення таких понять, як «менталітет» і «ментальність».

Отже, спираючись на визначення, що поширене у культурології, менталітет характеризується як «історично сформована система духовного життя і світосприйняття спільноти». Характерно, що саме вона проєктує як спосіб життя, тип вірування, так і саму систему цінностей, а також уявлень всієї спільноти й окремого індивіда [7]. Н. Грицак зараховує до менталітету також бажання, символіку, звичаї і традиції, тобто все, що підсвідомо проявляється у кожного, хто є представником тієї чи іншої нації. До специфічного типу мислення відносять менталітет. Йому притаманні якраз певна статичність і консерватизм.

Отже, звертаємо увагу на зауваги Н. Грицак про те, що в аспекті моделювання і розробки методики жанрового й стилістичного, а також інших видів аналізу різнонаціональних за своєю специфікою художніх творів особливого значення відіграє необхідність розглядати саме менталітет на таких чітко окреслених рівнях, як рівень типу культури (зокрема, античний, західноєвропейський, слов'янський тощо); рівень національної культури (наприклад, китайський, український, американський тощо); рівень субкультури (міщанський, кримінальний, маргінальний, християнський, молодіжний тощо) [цит. за 7].

Науковиця привертає увагу до літературознавчого аспекту поняття «національна ідентичність». Наукові розвідки з цього питання в літературознавчому аспекті складатимуть методологічну основу і нашого дослідження. У вивченні цього питання спиратимемося на висновки Н. Грицак, яка зазначає, наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття з'явилося чимало праць, присвячених вирішенню спектру проблем, що стосуються національної ідентичності. Це дослідження Стефанії Андрусів, Олексія Вертія, Марти Іванишиної, Юрія Мариненка, Леоніда Сеника та інших українських учених-літературознавців.

Підхід С. Андрусів вибудовує комплексне бачення поняття «національна ідентичність», розглядає його як «національно-культурний організм. В основі поняття «національне» покладено, на думку С. Андрусів,

прагнення особистостей колективно творити текстуальне тіло власної культури, розповідати і собі, і світові рідною мовою, послуговуючись історією, про власне минуле, а відтак теперішнє і близьке майбутнє. Отже, національне насамперед апелює до поняття «культура».

У своєму дослідженні С. Андрусів також спирається на споріднений із поняттям «національна ідентичність» термін «національний космос», маючи на увазі спосіб життя, властивий для певного народу, налагоджений світовий порядок речей, усталене співвідношення ідей та цінностей, унікальне на рівні культурного й цивілізаційного розвитку сприймання простору і часу, асоціація зі свободою і долею, перспективність бачити і уявляти себе та іншого, знатися на символіці числа, краси, домівки, родинних цінностей тощо.

Праця С. Андрусів віддзеркалює пошук шляхів обґрунтування понять «нація», «національна ідентичність», «національний космос», «національна самобутність», «національний характер», що активно постулюються нині в сучасному літературознавстві, закладає філософське й теоретичне підґрунтя для подальших розвідок.

Продуктивними з точки зору специфіки нашого дослідження є ідеї, викладені у монографії В. Моренця. Вчений-літературознавець вказує на те, що врахування мотивів і суджень національної думки, що стосуються естетики, спостерігається у порівняльних (компаративних) дослідженнях. Таке твердження спонукає під час розробки й вдосконалення алгоритму вивчення художнього твору із виразною національною специфікою спиратися на обізнаність із національною літературною традицією, враховувати розуміння здобувачами освіти світоглядних та естетичних принципів і поглядів письменника.

Т. Урись сутність поняття «національна ідентичність» виводить із процесу формування ідентичності, що відбувається в межах макросередовища нації.

Перспективним для нашого дослідження є застосування комплексного підходу з метою більш усвідомленого розуміння сутності поняття

«національна самоідентифікація». Розгляд художнього твору як цілісної системи видається нам найбільш оптимальним, зокрема під час вивчення таких підсистем, які вміщують типологічні ознаки як національної літератури, так і спираються на індивідуальні авторські риси. Саме тому як в контексті запропонованого Н. Грицак жанрового аналізу художнього твору, що найоптимальніше враховує національну специфіку художнього твору, слідом за дослідницею виокремлюємо такі елементи поняття «національна самоідентифікація»:

- основні компоненти самоідентифікації нації, такі як мова, національні цінності, народні символи, традиції, історія народу, а також спільна культура, повага до рідної землі й рідного народу;

- ототожнення себе з певною нацією спонукає народження відчуття власної гордості;

- переконання в тому, що кожна національна література, як і культура, має неповторний, а відтак специфічно національний шлях розвитку;

- визнання того, що національна культура є потужним джерелом утвердження, самоцінності особистості;

- для оптимізації процесу національної самоідентифікації необхідно враховувати естетичну складову національної своєрідності;

- через пізнання інонаціональної літератури відбувається осмислення неповторності й самобутності, а також самоцінності літератури з виразною національною специфікою. Власне в художньому творі якнайбільше знаходить своє оприявлення така складова національного характеру, як національний спосіб мислення, а також унікальне для певної нації світосприйняття.

Таким чином, сама специфіка аналізу й осмислення інонаціонального художнього твору вимагає від учителя обізнаності із сутністю поняття, окрім уже окреслених, «національний образ». Найбільш прийнятним для нашого дослідження вважаємо визначення, запропоноване М. Ільницьким та В. Будним про те, що літературний етнообраз (так науковці синонімічно

позначають національний образ) є таким літературним образом, в якому сконструйовані не лише власне індивідуальні риси, а й відтворена етнічна (а отже, національна) ідентичність персонажів, а також краєвидів, так само, як історичного минулого з метою презентації їхніх ознак як «типових» для відповідної території, місця, країни тощо, «характерних» для певного народу, спільноти» [11, с. 247].

Важливо для нашої роботи розуміти, що методологічні засади розуміння вище зазначених понять будуть неповними без розуміння поняття «картина світу», відомості про яке були свого часу закладені у працях видатних філософів: М. Вебера, М. Гайдегера, О. Шпенглера, К. Юнга та ін.

Ідеї цих філософів, важливо відзначити, зосереджували увагу на діалозі культур, що свідчило про проникнення до маловідомої системи духовних цінностей й складових іншої культури, увиразнювало творче осмислення напрацьованого іншою нацією, а також самобутнє, а відтак й особистісне відтворення того загальнолюдського смислу, що вів до самопізнання, взаємодії, логічної взаємоповаги та безкомпромісного взаємозбагачення різних національних культур.

Такий огляд філософських, літературознавчих і культурологічних праць дозволив вивершити ключові пролегомени до розробки алгоритму й методики навчання інтерпретації й аналізу художніх творів з виразною національною специфікою, зокрема спрямовуючи увагу на вираження національної ідентичності й самоідентифікацію автора у тексті літературного твору; презентацію рис національного характеру, менталітету; специфіку творення національного образу; відображення національного образу світу; розширення історико-культурного й мистецького контексту художнього твору; упровадження принципу діалогу культур; утвердження загальнолюдських та національних цінностей.

Маємо констатувати, що труднощі під час аналізу, інтерпретації та осмислення інонаціонального за своєю природою художнього твору обумовлені і самою природою художнього твору. У кожному літературному

творі, як відомо, синтезовано національне і загальнолюдське, а також відображено матеріальне і духовне, представлено реальне і уявне, піддано осмисленню раціональне і емоційне, реалізовано об'єктивне і суб'єктивне.

Напрацювання, відображені в теоретичних працях, дало можливість інтегрувати ці ідеї в розробку методичних рекомендацій щодо навчання аналізу й інтерпретації сучасних англomовних текстів, зокрема опертя на алгоритм з набуття вміння вивершення у творі національних концептів, а також історико-культурного контексту.

Важливою складовою роботи із сучасною англomовною прозою є усвідомлення того, що англomовні автори перебувають в постійному пошуку нових літературних стилів та форм. Експерименти зі стилями, жанрами, а також структурними компонентами текстів – це те, на що варто звертати увагу здобувачів освіти з метою формування уявлення про розмаїття світового літературного процесу та оригінальних літературно-мистецьких прийомів. Вивчення англomовних творів у такій площині розвиватиме критичне мислення, спонукати здобувачів освіти аналізувати й осмислювати нові тенденції в сучасній літературі та пізнавати глибше нові літературні жанри й форми.

Допомагає вивчення англomовної прози і у процесі розуміння сучасного світу. Твори сучасних англomовних письменників допомагають краще зрозуміти соціальні, політичні та культурні процеси в англomовних країнах і за їх межами. Це сприяє розвитку міжкультурної комунікації та емпатії. В умовах сьогодення необхідно вивчати та розуміти культури інших народів, їхні традиції, ставлення до проблем. Читання творів письменників різних національностей та культурного походження дає можливість краще зрозуміти світову англomовну спільноту, вивчити різні культурні та історичні контексти, що відображені у творах. Тому надзвичайно важливо поглиблювати знання учнів про культуру інших народів, розвивати критичне мислення, творчу уяву та комунікативні навички. Сюди відносимо також і особистісний розвиток. Сучасні твори часто зачіпають глибокі екзистенційні

питання: сенс життя, пошук власного «я», соціальна справедливість. Це дозволяє учням розмірковувати над власними цінностями, ідентичністю та вибором у складному сучасному світі.

Потужним рушієм вивчення й детального ознайомлення з англійською літературою, зокрема її сучасними зразками, є мотивація до вивчення англійської мови та вдосконалення власного рівня володіння нею. Вивчення творів англійських письменників може мотивувати учнів глибше зануритися у вивчення англійської мови, особливо якщо твори обговорюються в оригіналі або порівнюються з перекладом. Учні повинні вивчати мову та культуру певної країни, щоб зрозуміти особливості її мовлення, літератури, мистецтва, традицій та звичаїв. Знання мови та культури допомагає учням відчувати пов'язаність між мовою та культурою, що є важливим для розуміння соціального контексту мовлення та адаптації до іншої культури. Вивчення іноземної мови дає можливість зрозуміти різні погляди, цінності та культури, що є надзвичайно важливим у сучасному глобалізованому світі.

Сучасна література сприяє формуванню толерантності та емпатії, оскільки дає можливість учням зустрітися з персонажами різного походження, різної культури і відмінного світогляду. У свою чергу, такі тексти сприяють формуванню й розвитку критичного мислення. У текстах багатьох сучасних англійських письменників (М. Етвуд, І. Мак'юен та ін.) порушено складні морально-етичні питання. Це сприяє розвитку критичного мислення та навичок обговорення, допомагаючи учням ставити запитання про суспільні та особисті виклики. Тексти допомагають учням розвивати аналітичні навички, оскільки вони мають інтерпретувати мотиви героїв, з'ясувати приховані сенси та критично осмислювати соціальні проблеми, порушені в творах. Такі твори стимулюють старшокласників аналізувати різні точки зору й оцінювати сучасні події.

Англійські тексти сучасного періоду здатні пробудити інтерес до читання. У старшокласників часто падає інтерес до читання через насиченість навчальної програми та конкуренції з цифровими технологіями. Проте,

сучасна література пропонує їм захопливі та актуальні теми, такі як фентезі, наукова фантастика. Так, завдяки своїй популярності, серія про Гаррі Поттера часто стає першим серйозним літературним досвідом для багатьох учнів. Вона допомагає розвивати інтерес до читання і може мотивувати учнів читати інші літературні твори. Твори сучасних англомовних письменників легко сприймаються молоддю завдяки динамічним сюжетам і актуальності тем. Вони мотивують учнів більше читати, особливо ті твори, які торкаються соціальних і культурних питань, що близькі сучасному поколінню.

Сучасні тексти можна розглядати як своєрідну підготовку до дорослого життя. У творах сучасних авторів учні стикаються з життєвими проблемами, які їх самих можуть очікувати в майбутньому: вибір професії, пошук себе, соціальна відповідальність тощо. Наприклад, в романі Джона Гріна «Провина зірок» не тільки порушена тема кохання, а й піднято глибокі філософські питання життя та смерті, які змушують молодь замислюватися над важливими аспектами власного існування.

Таким чином, вивчення сучасних англомовних письменників збагачує учнів не лише знаннями про літературу, але й навичками аналізу сучасних реалій, що формує їхнє розуміння світу та сприяє розвитку їхнього світогляду.

Цілком логічно, що для виокремлення однієї національної літератури потрібно актуалізувати уявлення про особливості іншої, інонаціональної літератури. Зіставлення й порівняння поетикальних, жанрових, стилістичних, тематичних рівнів дозволить чітко окреслити відмінні риси, визначити пріоритетні для зіставлення й аналізу напрями дослідження.

1.3. Філософські і літературознавчі засади аналізу інонаціонального художнього твору

Важливим аспектом літературознавчого аналізу сучасної англомовної прози є особливості її поетики, зокрема унікальність характеротворення, що відображає загальні тенденції розвитку літератури, соціокультурні зрушення та індивідуальні особливості прозописьма авторів. До ключових особливостей належать:

- психологізм і глибина внутрішнього світу персонажів (персонажі демонструють багатогранність характеру, сумніви, тривоги та складні емоції, що дозволяє читачам відчувати душевну вразливість і природну автентичність);
- розмиття меж між героєм і антигероєм (уникнення класичного поділу на «доброго» і «поганого» персонажа; персонажі наділені неоднозначними з точки зору моралі рисами, що підкреслює складність людської натури);
- соціальна ідентичність і репрезентація (автори звертають увагу на розмаїття соціальних, культурних, національних ідентичностей, створюючи багатокультурні й інклюзивні художні світи);
- фрагментарність і ненадійність оповідача (вибудовування розповіді через перспективу ненадійного оповідача з метою глибшого розкриття характеру персонажа, пробудження сумнівів в його мотивах і діях);
- зміна акцентів у конфліктних ситуаціях (заміна традиційного зовнішнього конфлікту на внутрішній);
- мультиперспективність (використання кількох точок зору для створення складнішого і багатогранного образу персонажа);
- злиття з контекстом (характер часто формується не лише через дії й слова персонажа, але й через взаємодію з простором, культурою тощо);
- експериментальність у формі (у розповіді порушено традиційні наративні схеми через використання потоку свідомості, нелінійного сюжету для розкриття характеру).

Через різноманітність ідентичностей, внутрішній конфлікт і експерименти з формою англомовні автори створюють багатогранні образи, що відображають складність сучасного світу.

Роман Джона Гріна «Провина зірок» (The Fault in Our Stars) пропонує унікальний підхід до характеротворення, який базується на емоційній глибині, реалістичності героїв та їхньому сприйнятті важких життєвих обставин. Ось ключові особливості характеротворення у цьому творі:

- індивідуалізація через хворобу, але не зведення героїв до неї (головні герої, Гейзел Грейс Ланкастер і Огастус Вотерс, мають серйозні медичні

діагнози (рак щитовидної залози у Гейзел і остеосаркома у Огастуса). Однак їхня ідентичність не обмежується хворобою. Джон Грін майстерно створює персонажів, які є багатограними особистостями, а не лише символами боротьби з хворобою). Гейзел – інтелектуальна, іронічна дівчина, сповнена роздумів і надій про життя і смерть. Вона прагне уникнути перетворення на "гранату", яка поранить близьких після її смерті. Огастус – харизматичний юнак, непереборний оптиміст, має своєрідне почуття гумору. Він бореться зі страхом забуття.

- філософські роздуми і метафоричне мислення (роман надає персонажам глибокий філософський вимір. Гейзел і Огастус багато розмірковують про сенс життя, любов, смерть і спадок, який вони залишать. Це надає їхнім характерам особливої зрілості, навіть попри їхній юний вік. Огастус постійно носить сигарету, але ніколи її не запалює, пояснюючи це як "метафору": він не дає смерті сили діяти. Ця риса підкреслює його прагнення контролювати своє життя попри хворобу).

- Романтична складова як інструмент характеротворення (романтика між Гейзел і Огастусом дозволяє розкрити їхні характери через взаємодію. Їхні розмови наповнені іронією, гостротою і ніжністю, що робить їхні образи справжніми й переконливими. Їхні стосунки також підкреслюють їхні страхи й надії, наприклад, Гейзел боїться прив'язуватись до когось через свою "гранатоподібну" природу, а Огастус, навпаки, прагне залишити слід у світі через любов і пам'ять).

- Розвиток через трагедію (смерть Огастуса стає переломним моментом у романі, який змінює Гейзел. Вона проходить крізь горе, але також знаходить у собі сили жити далі, усвідомлюючи цінність кохання, навіть якщо воно було короткочасним. Її характер розкривається як стійкий і здатний до глибокого співчуття).

- Діалоги як ключ до характеру (Джон Грін використовує насичені, живі діалоги, які допомагають розкрити унікальність кожного персонажа. Слова героїв відображають їхній інтелект, емоції та світогляд. Гейзел має

саркастичний і влучний стиль спілкування, що підкреслює її глибокий інтелект і іронічне сприйняття реальності. Огастус, навпаки, схильний до пафосу та сентиментальності, що підкреслює його оптимістичну, але водночас вразливу натуру).

- Підтримуючі персонажі як частина характеротворення (другорядні персонажі, як-от батьки Гейзел, подруга Айзек чи письменник Пітер ван Гутен, допомагають підкреслити головні риси героїв. Наприклад, батьки Гейзел показують її прагнення незалежності, але водночас їхня любов нагадує про важливість підтримки. Айзек, який втратив зір, відображає тему втрат, але зберігає почуття гумору, що резонує з оптимізмом Огастуса).

- Емоційний реалізм (персонажі здаються надзвичайно реалістичними завдяки їхнім почуттям, страхам і розчаруванням. Автор не уникає складних тем, таких як біль, смерть і страх забуття, що робить образи Гейзел і Огастуса дуже близькими читачам).

Таким чином, у романі сучасного англомовного письменника Дж. Гріна «Провина зірок» характеротворення ґрунтується на поєднанні індивідуальних рис героїв, їхньої взаємодії з навколишнім світом і глибоких роздумів про сенс життя. Джон Грін створює персонажів, які водночас є звичайними підлітками й носіями філософських ідей, що робить їхні образи унікальними та такими, що запам'ятовуються.

Поява у чинних програмах із зарубіжної літератури текстів сучасних англомовних авторів (незвичних, оригінальних з погляду класичного мистецтва) змушує учителів шукати нових шляхів щодо організації роботи з ними, використовувати нові підходи до аналізу й інтерпретації таких художніх творів. Вважаємо перспективним і методично виправданим упровадження з цією метою здобутків сучасної літературознавчої й методичної науки, що й обумовлює структуру нашого дослідження.

Новітні досягнення сучасного літературознавства можуть і повинні використовуватися у практичній роботі учителів хоча б тому, що цього передусім потребують ті тексти, які відносно нещодавно були введені до

програм з зарубіжної літератури. Окрім того, використання цих досягнень вмотивоване тим, що за їх допомогою відкриваються нові й актуальні змісти навіть хрестоматійних творів. Це сприяє як зацікавленню предметом з боку учнів, так і їхньому інтелектуальному та літературно-естетичному розвитку.

Процес вивчення сучасної англomовної літератури сприяє розширенню літературного світогляду учнів, допомагає їм зрозуміти сучасний світ через літературу.

Сучасна англomовна література є важливою частиною шкільного курсу зарубіжної літератури, оскільки вона дозволяє учням ознайомитися з актуальними проблемами та різноманітними культурними перспективами. Вона допомагає аналізувати складні соціальні та моральні питання, а також розширює світогляд учнів, ознайомлюючи їх з новими літературними формами та стилями. Сучасна література дозволяє учням ознайомитися з актуальними проблемами та ідеями, які хвилюють сучасне суспільство. Використання сучасних творів у навчальному процесі має низку переваг, що сприяють як розвитку критичного мислення, так і формуванню ціннісних орієнтирів у молоді.

У шкільних програмах сучасна англomовна література в Україні займає вагоме місце; її елементи також можуть бути включені до навчального процесу через факультативи або додаткові курси.

У контексті вивчення взаємозв'язку літератури та кіно перспективним є вивчення книг Дж. Роулінг про Гаррі Поттера. До шкільної програми із зарубіжної літератури для середньої школи ці тексти введено нещодавно (вони з'явилися в програмі редакції 2022 року). Серія книг, яка складається із семи частин, справила величезний вплив на сучасну літературу і культуру. Вона зберігає свою популярність серед читачів різного віку насамперед завдяки порушеним темам дружби, сміливості, боротьби між добром і злом, а також майстерно вибудованому авторкою фентезійному світові.

Тематика книг Дж. Роулінг може бути розглянута в контексті обговорення морально-етичних тем, проблеми вибору, соціальної справедливості, ксенофобії, дискримінації тощо.

Перспективним є залучення під час вивчення творів Дж. Роулінг елементів інтертекстуального аналізу, зокрема у 9 класі продуктивним буде відпрацювання вміння визначення літературних прийомів, що сприяють інтертекстуальним зв'язкам з іншими творами світової літератури. Наприклад, через дослідження міжтекстових зв'язків між книгою про Гаррі Поттера та міфологією, фольклором або класичною літературою.

Висновок до розділу 1

Вивчення зарубіжної літератури в закладах загальної середньої та фахової передвищої освіти – це насамперед творчий процес, у якому вчитель та здобувачі освіти є повноправними партнерами й учасниками культурного діалогу. Книга в цьому діалозі виступає невід'ємною частиною життя, прокладає шлях до осмислення й осягнення світу через здобутки мистецтва слова різних країн і народів, слугує збереженню миру й толеруванню загальнолюдських цінностей.

Важливими моментами сучасної літератури є те, що вона відображає соціальні та політичні погляди суспільства, розповідає про його сильні та слабкі сторони та вказує на соціальні вади. Читання сучасної літератури дозволяє побачити і зрозуміти, яким постає світ очима письменників а якою є реакція людей на нього і суспільство.

Сучасна англomовна література – надзвичайно різноманітна як за жанровим, так і стилістичним аспектами, і включає в себе твори письменників з різних частин світу, які пишуть англійською мовою. Англomовне прозописьмо сучасних авторів відображає різні культурні, соціальні та політичні проблеми, досліджує теми глобалізації, ідентичності, міграції, технологій і постколоніалізму. Сучасна англomовна література – це дзеркало сучасного світу, з усіма його протиріччями, викликами й змінами. Вона активно оцінює політичні, соціальні та технологічні порушення, поєднуючи

глибокі психологічні дослідження особистості з глобальними питаннями. Важливими залишаються теми ідентичності, пам'яті, гендеру та впливу цифрової ери, що робить сучасну літературу надзвичайно актуальною.

До основних напрямків і жанрових тенденцій сучасної англійської літератури можна віднести такі, як постмодернізм, феміністична література, діаспорна та мультикультурна література, літературна фантастика та література фентезі, література факту або non-fiction та ін..

Сучасну англійську літературу можемо поділити на: сучасну британську літературу, сучасну літературу США, англійську літературу Канади та англійську постколоніальну літературу. Ключові постаті сучасної англійської літератури: Ієн Мак'юен, Маргарет Етвуд, Салман Рушді, Кадзуо Ішігуро, Донна Тартт, Джуліан Барнс та ін.. У своїх творах англійські письменники порушують важливі соціальні, політичні та моральні питання. Їхні тексти залишаються відображенням нашого часу і допомагають читачам краще визначити складності сучасного світу. Ці автори продовжують формувати літературний канон, збагачуючи його новими темами та стилями.

Підкреслимо, що сучасна англійська література є важливою частиною шкільного курсу зарубіжної літератури, оскільки вона дозволяє учням ознайомитися з актуальними проблемами та різноманітними культурними перспективами, допомагає розвивати критичне мислення, аналізувати складні соціальні та моральні питання, а також розширює світогляд здобувачів освіти, ознайомлюючи їх з новими літературними формами та стилями.

Сучасні англійські автори допомагають зробити шкільний курс зарубіжної літератури більш різноманітним і актуальним для нових поколінь. Вивчення творчості сучасних англійських письменників у школі має велике значення для формування різнобічних та критично мислячих особистостей. Це допомагає учням не лише розширювати свій літературний світогляд, а й краще розуміти сучасний світ та його виклики. Урок з вивчення творчості сучасних англійських авторів орієнтований на розвиток навичок критичного мислення, вміння аналізувати текст художнього твору й працювати в команді.

РОЗДІЛ 2. АНГЛОМОВНА ЛІТЕРАТУРА В ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ: ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ

2.1. Проблема вивчення англomовної літератури в сучасному літературознавстві

Вивчення англomовної літератури в шкільному курсі зарубіжної літератури обумовлено рядом чинників, зокрема потребою у формуванні всебічно розвинутої, творчої, духовно збагаченої особистості, яка має критичне мислення, науковий світогляд, володіє ґрунтовними професійними знаннями.

Вивчення англomовної літератури сприяє формуванню соціокультурної компетентності. Беручи до уваги той факт, що культура – складне поняття, що вміщує декілька рівнів, інтегрує елементи менталітету, релігійних переконань, побутових рис і політичних характеристик суспільства, знання з історії та усвідомлення впливу історичних подій на сьогодення, то до її осмислення варто залучати багатоаспектний підхід.

В художньому тексті закодований потужний потенціал, здатний представити різні аспекти культури, розкрити особливість сприйняття й осмислення «свого» й «чужого». Погоджуємося з розвинутим у науковій студії на матеріалі творчості Г. Лі твердженням М. Венґринюк про те, що в художньому тексті найбільш виразно вербалізуються етнокультурні стереотипи – стандартизовані уявлення про певний етнос, націю [5].

Вивчення національної літератури часто відбувається в площині літературної імагології і ґрунтується на посиленій увазі до етнічних образів, які репрезентують інші національні культури. Вчений-компаративіст Дж. Лейрсен розглядає національні стереотипи як інтертекстуальні конструкти, здатні актуалізувати у свідомості читача образи, притаманні певній культурі [23].

Однією з перших сучасних українських імалогічних студій є праця Д. Наливайка «Очима Заходу: рецепція України в Західній Європі XI–XVIII

ст.» (1999), у якій знаний теоретик розкрив історію рецепції України західноєвропейською культурою. Роздуми українського компаративіста про переваги імагологічного дискурсу вміщено у науковій праці «Літературна імагологія: предмет і стратегія». Д. Наливайко, фокусуючи увагу на історичному розвитку імагологічних уявлень, закладає підвалини для формулювання методологічного підґрунтя вітчизняних імагологічних досліджень.

Розділ «Літературна етноімагологія», уміщений в підручнику авторства В. Будного та М. Ільницького «Порівняльне літературознавство» (2008), є свідченням популяризації імагологічного вчення та його входження в український літературознавчий простір. Знакова подія для становлення вітчизняної імагології – це публікація у 2011 році чергового випуску колективної монографії «Літературна компаративістика» зі статтями авторства Л. Грицик, Т. Денисової, М. Ільницького, а також І. Лімборського, Д. Наливайка, Т. Свербілової та інших літературознавців.

Автори імагологічних праць розкривали специфіку створення образів-персонажів представниками різних культур і народів; аналізували теоретичні й методичні аспекти досліджуваної проблеми; формулювали стратегію й алгоритм дослідження імагологічних аспектів на матеріалі української та зарубіжної літератур.

Для українського імагологічного дискурсу багато важив тематичний випуск збірника «Імагологічні виміри національної літератури», підготовлений укладачами збірника наукових статей «Волинь філологічна: текст і контекст» у 2011 році. Грунтовною є студія Л. Оляндер, у якій авторка на широкому текстуальному матеріалі досліджує й аналізує форми і прояви імагологічного процесу, зокрема спираючись на вивчення прийомів тяжіння і впливу; тяжіння до осмислення Свого через сприймання Іншого; тяжіння і водночас відштовхування. Л. Оляндер переконана, що проблеми, порушені через імагологію, відкривають широкі перспективи для багатьох різновимірних досліджень. Імагологічні суперечності – це причина і стимул

для досягнення і осмислення процесів життєтворчості національних культур, а також світової культури і літератури загалом.

Зупинимось на визначенні самого терміна «імагологія» («image» – буквально «образ»), який був уведений у науковий обіг у 1922 році спочатку в соціології завдяки американському вченому В. Ліппману. Як складна галузь знань імагологія має міждисциплінарний характер. На думку В. Будного, імагологія включає в себе розгалужену систему споріднених дисциплін. Ці дисципліни охоплюють вивчення історичних, культурологічних, а також (що цілком логічно) соціологічних, психологічних, політологічних аспектів, які проєктуються на образи, за посередництвом яких комунікатори (співрозмовники, реципієнти тощо) здатні презентувати й уявити себе й свого партнера.

Міждисциплінарний характер імагології підкреслює Манфред Беллер, який доводить, що імагологія не є новою науковою галуззю, а лише оновлює такий підхід до вивчення багатьох культурологічних і мистецьких питань. Важливо, що до імагологічних пошуків і досліджень можуть долучитися філософи, психологи, соціологи, а також літературознавці. Міждисциплінарні запозичення провокують появу різних концепцій, що на перетині стимулюють та мотивують одна одну.

Основа для імагологічних дискусій – це мова, фольклор, а також пам'ятки літератури, культури й мистецтва. Обізнаність із цими складовими розширює змогу об'єктивно висвітлити, як функціонує і проявляє себе образ Іншого. Саме завдяки розкриттю специфіки функціонування й існування вище зазначених і вже згаданих джерел імагології може бути відпрацьована загальна схема або алгоритм сприйняття образу Іншого.

Таким чином, предметом для вчення імагології є образи Інших, що асоціюються з образами несхожих суспільств, країн, народів або культур. Такий підхід передбачає постановку широкого спектру питань, що можуть бути вирішені науковцями з різних галузей гуманітарного знання. Власне літературна імагологія суттєво звужує діапазон своїх дослідницьких завдань.

Літературну імагологію цікавить передусім вивчення можливостей літературної репрезентації образу Іншого, що має місце в літературах з виразною національною специфікою.

В. Будний та М. Ільницький як автори підручника з літературної компаративістики, міркуючи над проблемою, що торкається питання звуження та конкретизації об'єкту й предмету імагологічних досліджень, пропонують до використання й активного вживання поняття «літературна етноімагологія». Етноімагологія в літературному дискурсі передбачає вивчення того, як зображуються в національних літературах представники інших народів, культур, країн і територій.

Спектр завдань літературної імагології, наголошує український компаративіст Д. Наливайко, дійсно має бути істотно звужений. Для предмету імагології, як зауважує науковець, достатньо продуктивними є ті літературні образи бо популярні іміджі інших країн та іноземних громадян, що проєктуються на певну національну чи вузькорегіональну свідомість, а потім майстерно відображаються в літературі та мистецтві, вже у широкій площині і новому, збільшеному сенсі.

Через осягнення власне унікального та специфічного літературного національного образу, а також через об'єктивне розкриття його неповторності, інтегруються знання з історії, філософії, мистецтва, культурології, а також соціології, етики, політології тощо. Свою позицію щодо цієї інтеграції аргументовано висловив вірний імагологічним принципам, один із найбільш авторитетних представників цієї сфери гуманітарного знання Джоєп Лірсен. Він стверджував, що імагологія досліджує передусім етнотипи. Його головною тезою як ученого, що мав вплив в контексті окресленого питання, була ініціатива вважати метою імагології прагнення зрозуміти особливості дискурсу репрезентації.

Відзначимо, що слідом за В. Будним вважаємо (в межах нашого дослідження) центральним поняттям вище окресленої літературної імагології поняття «національний образ» (або літературний етнообраз).

У цілому науковці виокремлюють такі пріоритетні ознаки національного образу: тісний зв'язок з історичною та культурною епохою; відображення характерних рис цілого народу; залежність від історичної, політичної та культурної ситуації.

Тема національного образу в художній літературі є однією з ключових у літературознавстві, адже вона дозволяє зрозуміти, як література відображає ментальність, традиції та ідентичність певного народу. Цим питанням займалися як українські, так і зарубіжні вчені. Ще Й.В. Гете наголошував на тому, що літератури кожної нації мають свої унікальні риси, які формуються під впливом мови, культури та історії. Мирча Еліаде розглядав міфи й архетипи в літературі як основи національного характеру. Едвард Саїд у своїй праці «Орієнталізм» показав, як західна література формувала національні образи через призму колоніального погляду.

Сучасна англomовна література досліджує множинність ідентичностей, акцентуючи увагу на мультикультуралізмі, діаспорі та критиці колоніалізму. Едвард Саїд як дослідник національного образу в англomовній літературі («Орієнталізм») вивчав, як британська література створювала колоніальні образи інших народів, що впливали на формування британської національної ідентичності. Бенедикт Андерсон («Уявлені спільноти») розглядав літературу як інструмент створення уявлення про націю; Гарольд Блум вивчав англійських і американських класиків у контексті їхнього внеску у формування культурної ідентичності.

Отже, національний образ в англomовній літературі формувався під впливом історичних, соціальних і культурних змін. Від ранніх ідеалізованих образів у В. Шекспіра до сучасних мультикультурних підходів у С. Русді література відображає еволюцію ідентичності англomовних народів. Дослідження цього питання дає змогу зрозуміти, як література формує й переосмислює національні цінності та особливості.

Отже, стратегія імагологічного дискурсу відкриває перед учителем нові перспективи для вивчення й осмислення разом з учнями складних

літературних явищ, розвиває вміння критично й асоціативно мислити, зокрема під час аналізу й інтерпретації створеного в літературному творі національного образу.

Застосування прийомів імагологічного аналізу дозволяє формувати цілісну картину образу світу з виразною національною специфікою, робить можливим продуктивний й успішний міжкультурний діалог, сприяє формуванню й розвитку міжкультурної компетентності.

В межах нашого дослідження та його тематики важливе значення має долучення матеріалів із актуальних проблем сучасної літературної компаративістики, присвячених рецептивній поезії.

Методика й алгоритм вивчення й аналізу художніх творів із виразною національною специфікою прокладають шлях до усвідомленого розуміння поняття «імпліцитний читач». Це поняття було вперше використано В. Ізером, який прагнути осмислити сам процес читання, наполягав, що смисл тексту стає зрозумілим саме тоді, коли читач (реципієнт) в змозі заповнити усі «лакуни» (або «прогалини»). Сам цей процес заповнення лакун, що його можна називати інтерпретацією або осмисленням тексту через його аналіз, може бути реалізований завдяки тому, що читач змінює спосіб (або ритм, сам хід) читання на будь-який інший, експериментує зі шляхом прочитання й осмислення художнього твору. Це вимагає суттєвої активізації читацької уяви, сформованого читацького світогляду та готовності реципієнта до співтворчості. Так народжується парадигма «автор – твір – читач».

В. Ізер розглядає художній твір в таких значеннях, як художній (авторський) варіант та естетичний варіант, тобто такий, що створив читач. Образ імпліцитного читача умовно співвідноситься із читацьким образом як певним реальним образом. В. Ізер моделює ситуацію, за якої читач постійно балансує між досвідом, який формує навколо читача митець, та власним життєвим і читацьким досвідом.

У процесі пізнання (читання й осмислення художнього твору) закономірно виникають певні очікуваннями читача (реципієнта). На це

впливає і конкретна ситуація, що супроводжує прочитання (ознайомлення) того чи іншого літературного тексту. Таким чином, методологічно виправданим є підхід, який дозволяє читачеві, піддаючись впливові як суб'єктивних психологічних і емоційних вражень, так і культурних і релігійних чинників, сформованих етичних і соціальних переконань, власних або суспільно визначених як базові пріоритетів чи цінностей, проектувати на себе лише певну сукупність прихованих значень, вміщених у конкретному художньому творі.

За рецептивною теорією дослідники виокремлюють п'ять ступенів, що своєю чергою визначають рівень суб'єктивного сприймання художнього твору. Перший рівень має назву історико-культурний і він обумовлює формат сприйняття художнього тексту залежно від часу та епохи, в якій перебуває читач. Другий рівень умовно названий рецептивно-груповим, оскільки вказує, що на сприймання художнього твору особливим чином впливає приналежність реципієнта до певного типу читацької аудиторії (наприклад, фахова, соціальна тощо). Для третього, особистісного рівня важливо розуміти, що рецепція художнього твору також залежить від естетичного й загальнокультурного досвіду кожного читача. Четвертий рівень оперує особливостями вікового сприйняття і визначає, що існує суттєва залежність від вікових особливостей реципієнта. П'ятий або ситуативний рівень визначає, що на рецепцію художнього твору здатен впливати також і ситуативний чинник.

Один із прихильників рецептивної естетики Г.Р. Яусс значно розширив окреслену вище проблему. Він увів до наукового обігу в галузі літературознавства поняття «горизонт очікування». Зі своїм «горизонтом очікування» кожен читач починає наближатися, тобто інтерпретувати будь-який текст. Іншими словами, горизонт очікування для Г.Р. Яусса передбачає певний рівень обізнаності читача з існуючими літературними нормами та традиціями, які є типовими і притаманними певному часовому відрізку.

Власне Н. Грицак припускає, що «горизонт очікуваного» може бути визначений як інтелектуальний і духовний досвід читача.

Читацька свідомість спрямована на осмислення конкретної національної літератури через посередництво авторської національної ідентичності та створених під її впливом образів, сюжетів, зреалізованих контекстів. О. Веренюк вказує на фактори, що визначають національну ідентичність письменника: мовний, географічний, культурний, державний, ідеологічний, релігійний та фактор історичної пам'яті [Веретюк, с. 69]. Дослідниця наполягає на важливості виокремлення не лише національної ідентичності автора, й а національної ідентичності твору, яка, своєю чергою, пов'язана із національною літературою через національний характер як «певну систему національних відмінностей літератури» [8, с. 70].

Основним показником національності літератури є мовна ідентичність твору. Написана однією мовою, національна література має власне обличчя, репрезентативне для даної культури, виникає в конкретному просторі і спрямована на конкретного читача. Однак в умовах мультикультуралізму, поняття «національна література» зазнає уточнення. В осмисленні поняття «англійська література», зауважує М. Драббл, насамперед йдеться про множинність національних літератур, оскільки британські письменники мають досвід життя в інших країнах і сформований такими умовами особливий вектор світосприйняття [цит. за 5].

Англомовна література тривалий час залишається взірцевою, традиції письма якої визначають світову літературну моду. Підтвердженням тому є численні літературні премії, започатковані британською та загалом англомовною читацькою й філологічною спільнотами.

Процес інтеграції України в європейський освітній простір характеризується зміною вимог до реалізації цілей освітнього процесу, професійної підготовки вчителів, врахування виховного потенціалу через толерантне ставлення й позитивне сприймання культурного, а також

національного розмаїття. Вагомий чинник ознайомлення із культурою народу – це вивчення оригінальних літературних текстів.

2.2. Жанрові й стильові обрії творчості сучасних англомовних письменників

Жанрова своєрідність американської і британської літератури для підліткової аудиторії досягає свого апогею наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття. Окрім популярних жанрів фентезі, романтичної повісті, військового роману, поширення набувають кримінальні та історичні романи. Значно розширюється спектр тем, які обговорюються і осмислюються на сторінках книжок для молоді. Наприклад, домінуючою темою стає пошук підлітком власної ідентичності, підліткові страхи й комплекси, ментальне й фізичне здоров'я, булінг, відносини між статями тощо. Відтак, включення таких текстів до шкільної програми є виправданим, оскільки їх читання і вивчення сприятимуть збагаченню мовної, літературної та загальнокультурної ерудиції, поглиблюватиме навички критичного мислення, формуватиме читацький досвід.

Повість «Таємний щоденник Адріана Моула у віці 13^{3/4}» (The Secret Diary of Adrian Mole, Aged 13^{3/4}) Сью Таунсенд здобула велику популярність у англомовному світі й привернула увагу багатьох дослідників. Вона оцінюється як яскравий приклад комічного реалізму, що відображає не лише індивідуальний досвід підлітка, але й соціально-політичні реалії Великої Британії 1980-х років.

Ось основні аспекти літературознавчої оцінки повісті англомовними критиками:

- твір як соціально-політична сатира. Англомовні дослідники часто наголошують на тому, що повість є не просто підлітковим щоденником, а й витонченою сатирою на суспільство Великої Британії в епоху Маргарет Тетчер.

- твір із виразним політичним контекстом (дослідники, наприклад, Клінтон Сандерсон, зазначають, що через погляд підлітка авторка критикує соціальну нерівність, безробіття, класові суперечності та політичну нестабільність). Привертає увагу характер сприйняття Адріаном матеріальних труднощів у його родині, що іронічно віддзеркалює економічну політику М. Тетчер, яка вплинула на тисячі британських родин.

- твір із високим відсотком гумору як засобом критики (літературознавець Джон Макрей підкреслює, що гумористична подача серйозних тем дозволяє читачеві не лише сміятися над недоліками суспільства, але й замислюватися над їхніми наслідками.

- психологія підліткового віку у повісті. Англомовні критики, приміром, Джонатан Грін, відзначають, що Таунсенд надзвичайно точно передає емоційний стан підлітка: почуття невпевненості, закоханість, боротьбу за увагу та бажання бути особливим.

- ідентифікація читачів (дослідники зазначають, що щоденникова форма дозволяє читачам (особливо молодим) легко ідентифікувати себе з Адріаном. Його наївні, але щирі роздуми про дорослішання роблять його універсальним образом підлітка. Наприклад, літературознавець Сара Джонсон підкреслює, що, попри комічність, повість Таунсенд має терапевтичний ефект для підлітків, які відчувають, що їхні емоції та переживання "нормальні".

- комізм та іронія в повісті, виокремлення рис комічного реалізму. Як справедливо зазначає дослідниця Джейн Нолан, повість є майстерною сумішшю комічного реалізму й сатири. Наївний і водночас іронічний погляд Адріана на дорослий світ викликає сміх, але також розкриває складність і недосконалість суспільства.

- щоденниковий стиль як вигідний атрибут художнього тексту повісті. Дослідники, наприклад, Роберт Кітон, звертають увагу на те, що короткі записи у щоденнику створюють природний гумор, адже вони часто відображають ситуації з перебільшенням і безпосередністю, властивою підліткам.

- твір як репрезентант проблем, пов'язаних із класовою ідентичністю; критика класових поділів. С. Таунсенд досліджує питання соціального класу через образи сім'ї Моула, яка є частиною британського робітничого класу. Літературознавець Джеймс Фокс відзначає, що батьки Адріана уособлюють типові проблеми тогочасної робітничої сім'ї: нестабільна зайнятість, сварки через фінанси, соціальні амбіції. Адріан, попри своє соціальне становище, мріє стати "великим письменником і інтелектуалом", що відображає бажання вийти за межі класових рамок.

- твір як сатира на сімейні відносини; критика сімейної дисфункції в повісті. Англomовні критики відзначають, що сім'я Моула є типовою дисфункціональною родиною: зрада батьків, фінансові проблеми, відсутність підтримки. Як зазначає Лінда Кларк, попри комічне зображення родинних конфліктів, С. Таунсенд змушує читача замислитися над важливістю стабільності та підтримки в родині.

- твір як хронологія еволюції персонажів. Критики звертають увагу на те, що розвиток Адріана як особистості тісно пов'язаний із його спробами зрозуміти своїх батьків та їхні проблеми.

- універсальність тематичного об'єкту повісті. Літературознавці, наприклад, Марта Грінвуд, зазначають, що, попри яскраво виражений британський контекст, повість є універсальною у своїй суті. Теми підліткового пошуку себе, сімейних проблем і соціальних несправедливостей зрозумілі читачам у всьому світі.

- вплив тексту С. Таунсенд на британську літературу і культуру. Дослідники, зокрема Пол Саттон, зазначають, що успіх повісті С. Таунсенд започаткував тренд на "щоденникові" романи для молоді. Її вплив можна простежити в таких творах, як "Щоденник Бріджит Джонс" Гелен Філдінг чи "Щоденник Ніка Твісла" Джо Дантона.

Англomовні літературознавці високо цінують повість «Таємний щоденник Адріана Моула» за його тонкий гумор, соціальну гостроту й здатність балансувати між комедією та серйозними темами. Повість

С. Таунсенд розглядається як унікальне поєднання підліткової літератури, соціальної сатири й психологічного роману. Її вплив на англomовну літературу залишається значним, а універсальність тем забезпечує її популярність серед різних поколінь і культур.

В англomовній літературі, якнайбільше з усіх інших національних літератур присутня тяглість традицій. Творчість британських сучасних авторів є тому підтвердженням.

Однією із найбільших виразних традицій англійської (британської) прози є гумор.

Власне особливою й винятковою рисою англійського характеру є наявність певного унікального дивацтва. Англійське слово «eccentricity», що перекладається як «ексцентричність, дивацтво», перебуває в тісному зв'язку з поняттям «гумор» (англійською humour). «Теорія гуморів», винайдена молодшим попередником В. Шекспіра Беном Джонсоном, пояснює розмаїття людських характерів і поведінки перевагою в організмі людини відповідної гуморальної рідини. Дослідники англomовної (британської) літератури наголошують, що для сприйняття англійського гумору варто брати до уваги властивості комічного. Англійський гумор власне не має конкретних сатиричних цілей, а існує заради гумору, з метою створення відповідної атмосфери.

Гумористична спрямованість властива і серії книг, об'єднаних загальною назвою «Щоденникових записів Адріана Моула». В англomовному світі ці тексти – це щось більше, ніж просто серія книг. Критики визначають її як певне культурне явище, а головний герой – Адріан Моул – вже давно став персонажем поп-культури (і героєм мемів, героєм екранізацій. Оскільки, як мінімум, дві книги із цієї серії були екранізовані, тощо).

Творчість Сью Таунсенд відома у Великій Британії широкому колу читачів. Цільова аудиторія її основного тексту – щоденникових записів Адріана Моула – це підліткова вікова група. Визначаючи місце письменниці в сучасній британській і загалом англomовній прозі, варто зазначити, що на

відміну від інших авторів, її талант й літературна майстерність не обумовлені професійним хистом. Доля письменниці була непростю. Змінила за своє життя дуже багато професій: від розносника газет до інструктора каное.

У художній літературі Сью Таунсенд – аматорка, яка завжди мріяла писати. Свої перші літературні спроби вона зробила в чотирнадцять років. 70-ті роки стали для Сью Таунсенд роками активного пошуку себе в літературі, які увінчалися успіхом. У 1982 році (письменниці було 36 років) друком вийшла повість письменниці «Таємний щоденник Адріана Моула» (оригінальна назва «*The Secret Diary of Adrian Mole, Aged 13 3/4*», що може бути перекладена як «Таємний щоденник Адріана Моула, розпочатий у 13 з половиною років») – одна із найвідоміших книжок у літературній кар'єрі письменниці. За її плечима було невдале подружнє життя і четверо дітей на утриманні.

Окремо варто зупинитися на перекладах цього твору. Українською мовою книга вийшла у Видавництві Старого Лева у 2013 році у перекладі Анатолія Сагана.

Сью Таунсенд створила цілий цикл повістей і романів про одного із улюблених героїв британської молоді – Адріана Моула. Після виходу першої книги незабаром з'явилися наступні: «Страждання Адріана Моула», «Зізнання Адріана Моула», «Адріан Моул і роки капучино», «Адріан Моул і дикі роки», «Втрачені щоденники Адріана Моула» та ін.

Коментуючи появу свого найкращого героя, Сью Таунсенд розповідала, що ідея народилася у неї через спонтанну ситуацію і репліку старшого сина Шона, які пробудила у ній спогади про власні підліткові емоції (чутливість, плаксивість, образи, нейприйняття дійсності, конфлікти з батьками тощо). Письменниця згадувала, що в той момент вона відчувала, як важливо про все це розповісти, насамперед, щоб зрозуміти тих, хто зараз перебуває в підлітковому віці, такому цікавому і водночас складному. Можливо, міркувала письменниця, ця розповідь не допоможе розв'язати більшості підліткових проблем, однак принаймні порушить і озвучить їх.

Героєві «Таємного щоденника Адріана Моула» чотирнадцять років. Він змальований як типовий підліток. Загалом він гарна, чуйна і трішки сором'язлива людина. Адріан – чесний і намагається чинити правильно, проте він нерідко критикує вади і помилки інших людей. Тісна дружба пов'язує його із людиною похилого віку – Бертом Бакстером. У цих стосунках кожен із них збагачується. Мати хлопця одного разу сказала: «Адріане, ти народився одразу дорослим». Хоча хлопець має чимало недоліків, у нього добра і чуйна душа. У сім'ї Адріана Моула не все гаразд. Батько і матір втратили симпатію один до одного і взаємну довіру. Не існує порозуміння і між матір'ю і бабусею. Адріан Моул також відчуває себе таким, якого не розуміють ані батьки, ані його однолітки. Отже, письменниця, за словами О. Ніколенко, створила художній світ, де підліткові жити дуже важко і незатишно. Він страждає від самотності, відчуження, а тим часом його серце відкрито до людей.

Адріан Моул є уособленням цілого покоління молодих, котрі живуть у світі, де розпадаються родинні і дружні зв'язки, але людина, на думку, письменниці, повинна не тікати від заплутаного світу, а навпаки, шукати можливості його осмислити і все ж таки жити в ньому. Родина Адріана Моула живе на межі бідності і майже за цією межею. Грошей постійно не вистачає, батьки увесь час сваряться, а фінансову скруту час від часу рятує тільки бабуся Адріана. Вона ж чи не його єдине оперття стабільності та допомоги там, де батьки роблять вигляд, що не помічають проблеми. На Адріана звалюються усі можливі випробування: у його матері виявляється роман із сусідом, з яким врешті-решт вона залишає Адріана і його батька; у школі Адріан має проблеми із навчальними предметами, також йому не просто владнати відносини із Баррі Кентом, який фактично стає його рекетиром, і відбирає щодня гроші; а вінцем усього стає кохання. Адріан закохується у свою однокласницю Пандору. Це розумна, обдарована дівчина. Вона стає для Адріана іще одним випробуванням: приносить щастя і страждання, то подаючи йому надію, то закохуючись в іншого, то їй зовсім не до почуттів. Його друг Найджел – єдиний, кому Адріан розповідає про свої почуття, насправді зрадив його і

розповів про його кохання усій школі. Пандора вже не дивиться на Адріана. Той у відчаї. Пандора обіцяє після уроку все ж таки прийти до нього, але чи справдяться ці очікування.

Сью Таунсенд залишає нам відкритий фінал, залишаючи свого героя із невирішеними проблемами, але з надією. Через парадокси, несподівані питання та не менш несподівані висновки авторка показує конфліктний, нервовий, чутливий світ підлітка і разом з тим складність і заплутаність сучасного світу. Свої п'ятнадцять років Адріан Моул зустрічає уже іншою людиною. Через страждання і розчарування він набув певного життєвого досвіду зміцнів духовно. Наступний розвиток подій покаже тільки життя.

Основна проблема під час вивчення текстів сучасної англійської літератури в старшій школі – одноманітність форм і методів. Основним прийомом роботи на уроці з вивчення прозописьма у старшій школі, як правило, є бесіда, під час якої учитель разом з учнями обговорюють історію створення, біографію автора, задум і зміст твору. Це може бути бесіда з елементами аналізу за заздалегідь підготовленими запитаннями від учителя, наприклад:

Насамперед варто звернути увагу на ключову в плані розуміння підліткової літератури (Young Adult Fiction) тезу про те, що досвідчені письменники, автори-філологи, критики упереджено ставляться до літератури такого типу. Це підтверджують численні зауваження навіть на адресу популярних і відомих текстів.

А. Баєтт у New York Times розкритикувала Дж. К. Роулінг – авторку серії романів про Гаррі Поттера та її читачів, вказуючи на те, що в книгах зібрано і трансльовано вже відомі мотиви, а читацька аудиторія являє собою людей, чие життя обмежене телевізійними мультфільмами та мелодрамами, простором реаліті-шоу. Успіх серії книг про Гаррі Поттера пояснювали симптомом загального культурного інфантилізму. Однак існують і протилежні думки, пов'язані із тим, що Роулінг привертає увагу до окремих аспектів сучасного життя, хоча й не зраджує власному оригінальному підходу до зображення

дійсності. Витоки звинувачень у надмірній «легкості» художніх текстів такого типу знаходимо в дискусіях щодо особливостей читання дорослими дитячої художньої літератури загалом.

2.3. Особливості характеротворення в сучасній англомовній прозі

Характеротворення в сучасній англомовній прозі, зокрема у творчості таких авторів, як Сью Таунсенд, Ренсом Ріггз та Джон Грін, відзначається багатогранністю та орієнтацією на емоційний, психологічний і соціальний контексти. Розглянемо ключові особливості, які простежуються у творчості цих авторів. Насамперед відзначимо психологічну глибину персонажів. Герої сучасної англомовної прози зазвичай мають складний внутрішній світ, сповнений переживань, сумнівів та пошуків свого місця в житті.

Сью Таунсенд (Адріан Моул): Адріан – типовий підліток, сповнений сумнівів, тривог і переживань через власну "посередність". Його внутрішній світ розкривається через щоденник, що дозволяє читачеві стати свідком його найінтимніших думок. Попри звичайність героя, читач легко співпереживає його турботам.

Ренсом Ріггз (Дім дивних дітей): Головний герой, Джейкоб, проходить шлях особистісної трансформації: від хлопця, який вважає своє життя нудним, до молодого лідера, що приймає відповідальність за інших. Його психологічний розвиток є ключовим елементом сюжету.

Джон Грін (Провина зірок): Гейзел та Огастус змушені дорослішати раніше через хворобу. Їхня емоційна глибина розкривається через філософські роздуми про смерть, кохання та життя.

Персонажі сучасної англомовної прози наділені рисами реалістичності й автентичності. Сучасні персонажі є дуже наближеними до реального життя, вони не є ідеальними і мають свої слабкості та недоліки. У повістях С. Таунсенд Адріан Моул виглядає звичайним підлітком із типовими проблемами: сором'язливістю, закоханістю, непорозуміннями з батьками. Така буденність героя створює ефект максимального занурення. Персонажі

Ренсома Ріггза, хоча й живуть у фентезійному світі, їхні страхи, дружба і пошук себе залишаються дуже реалістичними. Персонажі романів Джона Гріна (Гейзел із «Провини зірок» або Мілз із роману «У пошуках Аляски») виглядають живими і правдоподібними завдяки їхнім роздумам, вразливості й неповторному почуттю гумору.

- герої творів як носії соціальних і філософських ідей. У сучасній прозі персонажі часто слугують інструментом для розкриття важливих соціальних тем або ідей. Так, в повістях Сью Таунсенд про Адріана Моула критикуються значні суспільні проблеми Великої Британії 1980-х років, зокрема безробіття, конфлікти в сім'ї, соціальна нерівність. У серії книг авторства Ренсома Ріггза, зокрема в романі "Дім дивних дітей", через взаємодію героїв розглядаються теми інакшості, прийняття себе та боротьби із зовнішнім світом, який їх не розуміє. Романістика Джона Гріна порушує важливі екзистенційні питання: кохання, сенс життя, страх смерті. Наприклад, в романі "Провина зірок" ці питання озвучуються через образи смертельно хворих підлітків.

- моральна неоднозначність героїв. Герої сучасних творів англійської літератури не зазнають чіткого розподілу за якостями, рисами характеру, поведінкою, мовою тощо. Їхні вчинки часто є суперечливими. Адріан у повістях Сью Таунсенд постає егоїстичним, наївним і дещо зарозумілим, але це не викликає відрази, адже такі риси є природними для підлітків та раннього юнацького віку. У Ренсома Ріггза навіть персонажі з надприродними здібностями роблять помилки, мають страхи, часом діють імпульсивно. Герої Джона Гріна часто викликають симпатію і водночас змушують замислитися над моральними аспектами їхніх вчинків (наприклад, Огастус у "Провині зірок", який часом занадто занурюється в себе).

- іронія і гумор як інструменти характеротворення. Іронічні висловлювання героїв, сарказм і смішні ситуації часто розкривають їхню особистість. Для Сью Таунсенд іронія є основним інструментом у повісті про Адріана. Через його комічні роздуми про дорослішання, перше кохання та життя в цілому читачі бачать щирість і наївність героя. У Ренсома Ріггза гумор

менш виражений, але окремі персонажі, наприклад, Емма чи Міллард, додають легкості навіть у напружених ситуаціях. У творах Джона Гріна саркастичні репліки допомагають персонажам долати складні життєві обставини. Гейзел та Огастус обмінюються жартами навіть на тлі хвороби.

- мультиперспективність і фокус на деталях. Автори часто подають своїх героїв через різні точки зору, акцентуючи увагу на їхніх дрібних рисах, що робить їх більш людяними. Сью Таунсенд: Щоденникова форма дозволяє читачеві бачити світ через очі Адріана, із його суб'єктивними судженнями й дрібницями, які він описує. Ренсом Ріггз: Завдяки детальним описам дивних здібностей героїв (наприклад, хлопчика-невидимки чи дівчинки, яка може керувати вогнем), вони стають неповторними. Джон Грін: Його герої завжди мають особливі деталі, які виділяють їх серед інших: наприклад, улюблені книжки, звички чи навіть метафоричне мислення, як у випадку з Огастусом.

- розвиток героїв у процесі сюжету. У сучасній прозі персонажі часто змінюються, проходять шлях від внутрішньої незрілості до прийняття себе чи світу. Сью Таунсенд: Адріан дорослішає, вчиться приймати складності дорослого життя й свої недосконалості. Ренсом Ріггз: Джейкоб розвивається від наляканого підлітка до героя, який здатен боротися за своїх друзів. Джон Грін: Гейзел змінюється, приймаючи любов і відчуваючи, що навіть коротке життя може бути наповненим щастям.

Сучасні автори, такі як Сью Таунсенд, Ренсом Ріггз і Джон Грін, створюють персонажів, які є багатограними, емоційно глибокими й максимально близькими до реального життя. Вони використовують психологічні аспекти, іронію, неоднозначність і соціальний контекст, щоб зробити своїх героїв автентичними й цікавими для читачів. Це дозволяє читачам

Активне впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освітній процес – одна із визначальних рис сучасної методичної науки. На уроках зарубіжної літератури в старших класах вважаємо цю тенденцію перспективною і вбачаємо значний методичний потенціал під час її

використання з метою навчання сучасних учнів творчому читанню, формуванню критичного мислення, розвитку інтерпретаційної компетентності, поглибленню вміння аналізувати тексти художніх творів.

Висновок до розділу 2

РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ СУЧАСНОЇ АНГЛОМОВНОЇ ПРОЗИ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ В СТАРШИХ КЛАСАХ

3.1. Реальний стан досліджуваної проблеми у шкільній літературній освіті

В чинній шкільній програмі із зарубіжної літератури для старшої школи вивчення англomовної літератури займає суттєвий відсоток від усієї зарубіжної літератури.

Які питання варто озвучувати, ведучи мову про національні літератури і англomовну літературу зокрема? Осмислюючи транскультурні і транснаціональні зміни в системі художнього мислення, І. Лімборський порушує питання про окремі національні культури й літератури, які в різний час претендували на роль «світових». Також науковець звертає увагу на культурний код, який за часів глобалізації визначає, які саме культурні і літературні моделі здатні до продукування ідей і художніх форм світового значення, є відкритими для культурного та літературного діалогу. Відтак йдеться про визначення статусу сучасної англomовної літератури у літературно-мистецькому процесі початку ХХІ ст.

Важливим етапом роботи із англomовною літературою є робота з оригіналом і перекладом, можливість вивчення лінгвістичних особливостей тексту художнього твору. Уже згадуваний нами І. Лімборський у своїй монографії також торкається цього питання, наголошуючи, що взаємодія «свого» і «чужого» під час перекладу художнього твору ґрунтується на врахуванні таких аспектів, як художня рецепція, питання імагології, типологічні особливості, літературний контекст як оригіналу, так і перекладу. Водночас текст оригіналу (у цьому питанні І. Лімборський поділяє думку Г. Яусса та В. Ізера – представників рецептивної естетики) вміщує певну «програму» прочитання та сприйняття.

Отже, важливо обов'язково звертати увагу на існуючі варіанти перекладу англomовних творів, долучаючи здобувачів освіти таким чином до знайомства із вітчизняною перекладацькою школою.

Не вважаємо недоліком обговорення тексту художнього твору, спираючись на домінуючий методичний прийом бесіду, оскільки важливим є підкреслити риси персонажа, наголосити на символіці твору, виокремити особливість мови твору, розкриття ідейно-тематичного змісту. Маємо на меті лише скоригувати діяльність вчителя, спрямовану на вивчення твору, розуміння й осмислення художнього тексту.

Вивчення творчості сучасних англomовних письменників у шкільному курсі зарубіжної літератури є складовою формування критичного мислення, розвитку мовних навичок та розуміння глобальних проблем. Ці твори допоможуть учням ознайомитися з актуальними темами, які хвилюють сучасний світ, а також формують культурну та моральну свідомість.

Успішність процесу вивчення творчості сучасних англomовних письменників залежить від вибору актуальних тем, використання інтерактивних методів й технологій. Такий підхід допоможе поглибити інтерпретаційну компетентність, розвинути вміння аналізувати художній твір, осмислювати дійсність.

Ефективність вивчення творчості сучасних англomовних письменників у шкільному курсі зарубіжної літератури залежить від кількох ключових факторів, які впливають на глибину розуміння учнями матеріалу, розвиток їх аналітичної здатності та інтересу до сучасних літературних явищ.

Виділимо фактори, що впливають на успішність процесу вивчення творчості сучасних англomовних письменників: актуальність творів, інтерактивні методи навчання (групові обговорення, дебати, творчі завдання), критичне мислення та аналіз тексту (написання аналітичних есе, використання інтертекстуального підходу для порівняння творів); використання мультимедіа (електронні підручники, фільми та серіали, онлайн-платформи для обговорення); мотивація та оцінювання (система оцінювання повинна

зараховувати не тільки правильність відповідей, але й креативність, здатність до аналізу та участь в обговореннях.

Актуальність творів сучасних англомовних письменників полягають у їх здатності відобразити глобальні соціальні, культурні та політичні процеси, які мають значення і для українського суспільства. Включення цих творів у навчальний процес дає учням можливість глибше усвідомити сучасний світ, а також розвинути критичне мислення. При виборі творів сучасних англомовних письменників для вивчення в школі важливо орієнтуватися на їхню відповідність віковим особливостям, а також актуальність тематики учнів.

Базою наукового дослідження виступив Тернівський ліцей Недригайлівської селищної ради Сумської області. Було проведено анкетування вчителів зарубіжної літератури та учнів 10 та 11 класу щодо подальших рекомендацій для ефективного вивчення творчості сучасних англомовних письменників у шкільному курсі зарубіжної літератури.

Наведемо кілька прикладів питань, які, на нашу думку, можна поставити вчителям щодо виявлення успішності вивчення творчості сучасних англомовних письменників на уроках зарубіжної літератури та проаналізуємо їх (Додаток А).

- Чи ознайомлюєте Ви з творчістю сучасних англомовних письменників на уроках? Як Ви обираєте твори сучасних англомовних письменників для вивчення? (Педагоги зазначили, що твори обираються відповідно до навчальної програми, але, на жаль, на вивчення творчості сучасних англомовних письменників відводиться мізерна кількість навчальних годин).

- Які критерії при цьому враховуєте (тематика, рівень складності, актуальність для учнів)? Важливо, щоб обрані твори були актуальними для сучасних проблем і викликів, які можуть бути цікавими і близькими учням. Такі теми, як національна та особистісна ідентичність, інклюзія, технології, соціальна справедливість часто стають предметом розгляду в сучасній літературі.

- Як учні реагують на вивчення творчості сучасних англомовних письменників? Вчителі зарубіжної літератури Тернівського ліцею зауважили, що загалом, учні реагують по-різному: від захоплення складністю і глибиною тексту до труднощів у сприйнятті філософських ідей.

Розглянемо це питання детальніше. Наприклад, Джуліан Барнз у романі «Відчуття закінчення» досліджує тему пам'яті і суб'єктивності спогадів, які часто резонують у молодих людей із роздумами про їхнє власне минуле. Твори цього сучасного британського автор можуть захопити тонкою чуттєвістю. Його герої часто стикаються з екзистенційними питаннями, які можуть мати сильний відгук в учнів, які також переживають пошуки сенсу життя.

- Чи викликають ці твори інтерес? Які теми найбільше резонують з учнями? Педагоги ліцею зазначили, що більшість учнів позитивно сприймають сучасні твори, які можуть бути ближчими до їхнього власного життя та світогляду.

Хочемо додати, що наприклад, питання ідентичності, соціальних мереж, глобалізації, екологічних проблем часто розглядаються у молоді. Стейнбек, який є автором середини ХХ століття, порушує у своїх творах вічні теми, які залишаються актуальними до сьогодні: соціальна несправедливість, життя звичайних людей, боротьба з бідністю. Такі теми часто резонують з учнями, особливо старших класів, потім вони можуть порівнювати сюжети з сучасними проблемами.

- Чи виникають труднощі у сприйнятті учнями творів через культурні чи мовні бар'єри? Учительки зарубіжної літератури підкреслили, що у сприйнятті творів сучасних англомовних письменників учнями можуть виникати певні труднощі, пов'язані з культурними та мовними бар'єрами. Розглянемо це питання детальніше.

У творах англомовних письменників часто зустрічаються складні лексичні конструкції, ідіоми, діалекти, які можуть бути незнайомими учнями. Наприклад, у творах Джона Стейнбека чи Тоні Моррісон присутні мовні особливості, які відображають місцеві діалекти або соціальний статус героїв.

Це може ускладнювати розуміння тексту на базовому рівні, особливо для тих, хто тільки вивчає англійську мову.

Твори англомовних письменників часто спираються на події, реалії та цінності, притаманні країнам Заходу. Це може стосуватися історичних подій, традицій, соціальних норм або навіть гумору, які можуть бути чужими для учнів з іншою культурою. Наприклад, теми расової дискримінації у творах Гарпер Лі «Убити пересмішника» чи Маргарет Етвуд «Оповідь служниці» можуть вимагати пояснення історичного та соціального контексту, щоб краще усвідомити сутність конфліктів.

В окремих творах можуть бути зібрані елементи західної культури, пов'язані з релігією, традиціями або побутом, що відрізняються від звичних для учнів реалій. Це може створити певний «бар'єр» у розумінні вчинків персонажів або розвитку сюжету. Твори, що відображають західну політику чи історію, можуть бути недостатньо зрозумілими учнями. Наприклад, романи, присвячені американській політиці чи колоніальній історії, можуть потребувати додаткового пояснення, щоб допомогти учням повністю зрозуміти контекст і мотивацію персонажів. Англомовний гумор, який часто включає іронію, сарказм або культурні посилання, може бути важко зрозуміти учням з іншою культурою. Це може призвести до втрати частини сенсу чи емоційного відгуку.

Важливо враховувати різний рівень підготовки учнів: для слабших учнів можна використовувати адаптовані тексти, тоді як сильніші можуть аналізувати оригінальні твори англійською мовою.

- *Як Ви допомагаєте учням долати ці труднощі? Чи використовуєте адаптовані переклади?* Робота з адаптованими перекладами, підтримка культурного та мовного контексту допомагають зняти бар'єри у сприйнятті сучасної англомовної літератури. Такий підхід робить процес навчання доступнішим і цікавішим для учнів, допомагаючи їм не лише вивчити мову, а й розширити свій культурний горизонт. Адаптовані переклади допомагають зберегти суть і головні теми твору, але в спрощеній формі, з використанням

більш зрозумілої лексики та граматичних конструкцій. Іноді слід використовувати паралельні версії, де оригінальний текст розташований поруч із перекладом або спрощеною версією англійською мовою. Це дає можливість учням порівнювати варіанти.

- Як ви залучаєте учнів до аналізу творів, використовуючи творчі завдання? Чи пропонуєте учням створити альтернативні завершення до творів або написати відгуки в групі блогів чи відео?

Використання інтерактивних методів у вивченні сучасних англомовних письменників дозволяє зробити процес навчання цікавим і насиченим, залучити учнів до активної участі в процесі пізнання. На питання *«Які інтерактивні методи Ви використовуєте у своїй роботі?»* респонденти зазначили, що використовують на уроках дебати та дають учням творчі завдання.

Перевага інтерактивного навчання саме в тому, що воно передбачає залучення до процесу пізнання практично всіх учнів, передбачає їхню постійну активну співпрацю за умов, коли учень робить свій особливий індивідуальний внесок, коли триває жвавий обмін думками, ідеями, знаннями, способами діяльності.

Інтерактивні методи навчання на уроках зарубіжної літератури сприяють глибшому розумінню тексту, розвивають комунікативні навички учнів. Наведемо детальніше кілька інтерактивних методів, які допоможуть ефективніше урізноманітнити вивчення сучасних англомовних письменників.

Існує можливість запропонувати учням розіграти сцену з твору, а інші старшокласники можуть поставити запитання або запропонувати змінити дії персонажів, щоб вплинути на розвиток сюжету. Наприклад, у романі «451 градус за Фаренгейтом» Рея Бредбері учні можуть обговорити дії героїв у ситуації цензури та запропонувати альтернативні рішення. Цей метод стимулює учнів творчо підходити до тексту, думати про альтернативні сценарії і намагатися зрозуміти мотиви персонажів у різних ситуаціях.

Оригінальною версією реалізації творчого підходу до навчання літератури є створення «музею персонажів» за прочитаним твором. Кожен учень обирає персонажа і створює виставку, що включає опис його характеру, мотивації, зовнішності та ключових цитат. Потім учні можуть обійти «музей» та вивчити персонажів інших учнів, обговорюючи їх у контексті творів.

Учням може бути запропоновано «увійти в роль» одного з персонажів твору та провести інсценізацію певної сцени або створити нову зупинку, яка могла відбутися з героями. Наприклад, можна організувати сцену з роману Гарпера Лі "Вбити пересмішника" та обговорити судовий процес від імен різних персонажів. Цей метод допоможе учням краще зрозуміти внутрішній світ персонажів і мотиви їхніх вчинків, а також розвиває емпатію та навички публічного виступу.

Вчитель може створити літературний квест на основі сюжету та тем книги, розробляючи завдання для учнів. Такий метод інтерактивного навчання робить процес активним і захопливим, стимулює читання і запам'ятовування ключових моментів твору, а також розвиває навички командної роботи.

Одним із завдань під час вивчення творів, що винесені до варіативного складника програми, є круглий стіл або дискусійний клуб, що організовуються після прочитання художнього твору. Учні обговорюють основні теми, діляться враженнями, порівнюють свої інтерпретації. Дискусійний клуб або круглий стіл як форми проведення уроку позакласного читання стимулюють глибокий аналіз тексту, розвивають навички вираження думок та вміння слухати думки інших, порівнювати різні точки зору.

Під час аналізу художнього твору учні створюють ментальні картини, де відображають зв'язки між героями, розвиток основних подій, теми та символи твору. Це особливо корисно для творів із великою кількістю персонажів або складною структурою. («Таємний щоденник Адріана Моула», серія книг про Гаррі Поттера, серія книг про дивних дітей тощо). Ментальні карти допомагають учням візуалізувати основні аспекти твору, структурувати інформацію, розвивати асоціативне мислення та навички презентації.

Чи проводите ви групові обговорення або дебати, щоб заохотити учнів поділитися своїми думками та ідеями?

Проведення групових обговорень і дебатів є ефективними методами для заохочення учнів до обміну думками та ідеями. Виберіть конкретні теми або проблеми з творів (наприклад, ідентичність, соціальна справедливість, сімейні стосунки) та розділіть учнів на групи. Кожна група може дослідити певний аспект теми, підготувати аргументи та розділити їх з класом. Організуйте дебати на основі спірних питань, які представлені у творах, наприклад:

Для розвитку критичного мислення при вивченні творчості відомого сучасного англomовного письменника Джуліана Барнза, можна розглянути такі проблемні запитання:

Як Дж. Барнс розкриває ідею ненадійності пам'яті у творі «Відчуття закінчення»?

Що символізує фінал у «Відчутті закінчення»? Як він змінює наше розуміння головного героя та його життєвого шляху?

Пропоновані нами запитання допоможуть учням не лише поглибити розуміння прочитаного, але й розвинути навички аналізу та вміння критично оцінювати тексти, формуючи власні інтерпретації та висновки.

3.2. Аналіз програмового та навчально-методичного забезпечення з досліджуваної проблеми

Серед завдань літературної освіти важливим для наукової розвідки є «розвиток набутих в основній школі вмінь і навичок в усіх видах читацької діяльності, оволодіння різноманітними читацькими стратегіями; удосконалення вмінь діалогічної взаємодії з текстом, інтерпретаційних, аналізу художнього твору; вироблення алгоритму прочитання художніх творів різних естетичних систем, напрямів, жанрів, стилів» [, с. 4].

Програмою із зарубіжної літератури для 10–11 класів (профільний рівень) тексти англomовних авторів вивчаються в розділах: «Сучасна література в юнацькому читанні»:

- дві години виокремлено на вивчення одного або двох художніх творів в 10 класі, зокрема вчитель має обрати серед таких текстів: роман Ромена Гарі «Повітряні змії», лірика Тумаса Йоста Транстремера, оповідання Мо Яня «Геній», одного твору із циклу Сью Таунсенд про Адріана Моула, лекції «Чому наше майбутнє залежить від читання» та повісті «Кораліна» Ніла Геймана, повісті Йоганни Ягелло «Кава з кардамоном»;

- дві години виокремлено на вивчення одного із художніх творів в 11 класі, зокрема романів Т. Халілова «До останнього подиху», Дж. Гріна «Провина зірок», М. Ф. Зузака «Крадійка книжок»).

Програмою передбачено, що в межах вивчення цієї теми і таких творів здобувачі освіти мають оволодіти предметними й ключовими компетентностями, зокрема вказано відповідно за матеріалом для 10 та 11 класів такі *предметні компетентності*:

- «учень / учениця *знає* популярних сучасних письменників та їхні твори; *розуміє* зв'язок творчості сучасного письменника з національними традиціями й тенденціями розвитку літератури, *наводить приклади* такого зв'язку в прочитаному творі; *розповідає про* основні події та персонажів прочитаних творів; *формулює* критерії художності» [с. 25];

- «учень / учениця *називає* сучасних письменників, твори яких увійшли в коло юнацького читання; *знає* окремі факти життя сучасних письменників; зміст прочитаних творів; *розуміє* зв'язок творчості письменника з національними літературними традиціями та сучасними тенденціями світової літератури» [с. 42].

З-поміж імен зарубіжних письменників, творчість яких пропонується для шкільного вивчення в межах розділу «Сучасна література в юнацькому читанні» (старша школа), окреме місце займає англійська література. Аналіз програми виявив низку проблемних питань, які унеможливають цілісне вивчення сучасної англійської прози. Укладачі чинної навчальної програми, наприклад, пропонують протягом 2 годин текстуально вивчати один із романів Сью Таунсенд із циклу про Адріана Моула, при цьому не плануючи звернення

до розгляду біографії самої британської письменниці («Образ молодої людини, її становлення, стосунків зі світом та психологічні проблеми в циклі творів про Андріана Моула. Еволюція головного героя, формування характеру та цінностей. Авторська іронія. Жанр щоденника» [, с. 26]). Зауважимо, по перше, що така кількість годин є недостатньою для такого тексту, складного як за жанровою приналежністю, так і за манерою авторського викладу.

Також програмою передбачено у варіативному складнику (для самостійного прочитання учнями) творів Джона Гріна «Паперові міста» та «Аляска».

Грунтовне вивчення стану досліджуваної проблеми, яке стосується шкільної практики навчання літературі, постане після аналізу тих шкільних підручників із зарубіжної літератури для 10 та 11 класів (рівень стандарту і профільний рівень), які відповідають вимогам Державного стандарту освіти і чинній шкільній програмі із зарубіжної літератури.

У сучасних шкільних підручниках із зарубіжної літератури питання вивчення творів сучасних англомовних авторів висвітлюється з урахуванням оновлених освітніх стандартів та вимог Нової української школи. Увагу в них зацентовано на розвитку самостійної читацької діяльності здобувачів освіти та інтеграції сучасних літературних творів. Важливо зазначити, що сучасні підручники з літератури спрямовані на формування в учнів критичного мислення, аналітичних та інтерпретаційних навичок, а також на розвиток естетичних потреб та інтересів. Це досягається зокрема і через включення до змісту чинних і модельних навчальних програм творів сучасних англомовних авторів, які відображають актуальні теми та проблеми сьогодення.

Однак, як зазначають дослідники, процес оновлення підручників потребує подальшої модернізації та адаптації до сучасних освітніх реалій. Зокрема, необхідно забезпечити баланс між класичними та сучасними творами, а також враховувати інтереси та потреби сучасних учнів. Таким чином, сучасні підручники із зарубіжної літератури поступово інтегрують

твори сучасних англомовних авторів, сприяючи формуванню в учнів цілісного уявлення про розвиток світової літератури та її актуальні тенденції.

Мета літературної освіти полягає в розвитку критичного мислення учнів, формуванні естетичних смаків, а також вихованні моральних і етичних цінностей через літературні твори. Для досягнення цих цілей важливо використовувати різноманітні методи навчання, зокрема інтерактивні методи, такі як дискусії, дебати, рольові ігри, проекти та дослідження. Це дозволяє учням активно взаємодіяти з текстами, аналізувати їх і виражати свої думки. Використання мультимедійних засобів у навчанні літератури, таких як відео, фільми, аудіокниги та інтерактивні презентації, дозволяє поглибити сприйняття літературних творів, розвивати навички роботи з різними форматами контенту та зробити навчання більш захоплюючим.

Важливим аспектом є диференціація навчання, яка дозволяє враховувати індивідуальні потреби учнів з різними рівнями підготовки, надаючи їм завдання відповідно до їхніх можливостей. Оцінювання в літературній освіті повинно бути різноманітним і включати письмові роботи, тести, проекти, а також оцінку участі в дискусіях та групових роботах. Це дозволяє не лише перевірити знання учнів, але й стимулювати їхню активність і творчість. Інтеграція літератури з іншими предметами, такими як історія, мистецтво та мова, дозволяє учням бачити більш широкі контексти літературних творів і розуміти їхнє значення в культурному та історичному плані. Загалом методичний аспект літературної освіти спрямований на розвиток у учнів не лише знань про літературні твори, але й на формування критичного мислення, естетичних смаків та навичок роботи з текстами, що сприяє їхньому творчому розвитку та здатності до глибокого аналізу літератури.

Сучасна література, особливо англомовна, є динамічною, багатогранною та порушує важливі соціальні, екологічні й психологічні проблеми. Її включення до шкільного курсу вимагає застосування нових підходів. Знайомство із сучасними творами дозволяє учням зрозуміти

цінності, традиції та проблеми англомовних країн. Література є своєрідним «дзеркалом» суспільства, що відображає актуальні теми, такі як глобалізація, екологія, рівність, толерантність. Сучасна література піднімає складні моральні дилеми та питання, які спонукають учнів до аналізу, обговорення та формування власної думки.

Читання сучасних текстів допомагає засвоювати живу мову, зокрема сучасну лексику, ідіоми, стилістику та побутову англійську, що часто не представлена в класичних творах.

Сучасна англомовна література поступово знаходить своє місце у школах, але потребує активнішого впровадження в навчальний процес. Вивчення таких творів сприяє формуванню критичного мислення, міжкультурного діалогу та розширенню кругозору.

Вивчення сучасної англомовної літератури є важливим елементом формування культурної та мовної компетентності учнів. Для підвищення ефективності цього процесу необхідно оновити навчальні програми, розробити нові методичні підходи та активніше використовувати сучасні технології.

У шкільних програмах сучасна англомовна література представлена обмежено. Вона включає рекомендовані твори для додаткового читання, її роль і обсяг значною мірою залежать від обраного підручника та ініціативи вчителів. Один із ключових викликів полягає в тому, що шкільна програма зарубіжної літератури часто орієнтована на класичні твори, які вважаються «канонічними». Це об'єднує можливості для вивчення сучасної англомовної літератури, яка є важливою частиною сучасного культурного контексту. Шкільна програма створюється з акцентом на «перевіраних часом» творах, які мають історичну, літературну та культурну значущість. Через це сучасні письменники часто сприймаються як менш значущі.

Твори сучасних авторів ще не досягли «канонічного» статусу, а їхній вплив на літературу та культуру ще не повністю оцінено. Через це вони часто не включаються до навчальних матеріалів. У багатьох школах бракує сучасних

підручників та адаптованих літературних текстів. Учні часто не готові до читання оригінальних текстів через недостатній рівень володіння англійською мовою. Сучасні твори не завжди мають якісні українські переклади, що ускладнює їх використання в школах. Оригінальні тексти сучасних авторів можуть бути складними для сприйняття через насиченість розмовною лексикою, сленгом та культурними реаліями.

Доцільно розглянути вирішення таких проблем : *інтеграція технологій*, таких як електронні книги, аудіокниги та інтерактивні платформи, дозволяє знайомити учнів із сучасною англійською літературою. Розширення доступу до сучасної англійської літератури через бібліотеки та електронні ресурси.

Деякі школи проводять тематичні тижні, конкурси та літературні вечори, присвячені сучасним англійським авторам.

Учні часто стикаються з труднощами через складність мови оригінальних текстів, тому більшість творів представлені в адаптованій формі. У багатьох сучасних підручниках для старших класів можна знайти адаптовані тексти сучасних авторів, зокрема короткі розповіді або уривки.

Старшокласники часто не бачать практичного значення вивчення літератури, що вимагає змін у підходах до її викладання.

Після оновлення навчальних програм твори багатьох сучасних англійських авторів залишаються поза обов'язковим переліком. Шкільна програма має суворо регламентовану кількість годин, відведених на кожен предмет. У випадку зарубіжної літератури це зазвичай 1-2 години на тиждень.

3.3. Методичні рекомендації щодо вивчення повісті С. Таунсенд «Таємний щоденник Адріана Моула» на уроці зарубіжної літератури в 10 класі

Сучасна література потребує нових підходів до викладання, які ще не завжди розроблені. Вчителі можуть не мати достатньої підготовки для викладання сучасної літератури, особливо якщо вона застосовує нові жанри (наприклад, постмодернізм чи фентезі). Саме тому постало нагальне питання

розробки методичних рекомендацій щодо вивчення сучасних англомовних письменників на прикладі творчості Сью Таунсенд та її твору «Таємний щоденник Адріана Моула» (1982)

Сью Таунсенд (1946–2014) – одна з найвідоміших англійських письменниць другої половини ХХ століття, чия слава почалася з виходу її першого роману «Таємний щоденник Адріана Моула» (1982). Ця книга стала справжньою сенсацією, була перекладена багатьма мовами, інсценована для театру п'єса з величезним успіхом пройшла в Англії та США. Телеканал ВВС презентував однойменний багатосерійний фільм. Твір тривалий час залишався у списку бестселерів.

Головний герой – англійський підліток, який вважає себе інтелектуалом. Його часто порівнюють із персонажами творів Чарльза Діккенса. У цьому щоденнику, сповненому тонкого гумору, авторка майстерно розкриває складність взаємодії між світом дорослих і дітей. Підліток Адріан Моул постійно стикається із безвідповідальністю дорослих, які його оточують. Це перш за все заглибилися у власні проблеми батьки підлітка. Врешті-решт хлопець робить висновок: *«Я не знаю жодного нормального дорослого. Всі як є несповна розуму. Якщо не воюють на Близькому Сході, то одягають пуделів у пластикові макінтоші або лягають у анабіоз»*. Саме проблема переходу до дорослого життя і перебуває у центрі цієї книги.

Твір британської письменниці Сью Таунсенд «Таємний щоденник Адріана Моула» є чудовим матеріалом для вивчення як у шкільній, так і в позакласній програмі. Повість знайомить учнів із сучасною британською літературою. Тому нами було розроблено методичні рекомендації щодо вивчення циклу творів Сью Таунсенд про Адріана Моула на уроках зарубіжної літератури в 10 класі.

Повість Сью Таунсенд «Таємний щоденник Адріана Моула» є класичним прикладом сучасної британської літератури. У ній іронічно відображені підлітковий вік, соціальні проблеми та особливості тогочасного англійського суспільства, висвітлено поняття «англійськість».

Розглянемо причини, що зумовлюють актуальність повісті Сью Таунсенд «Таємний щоденник Андріана Моула».

Проблеми підліткового віку. Твір порушує важливі питання, з якими стикаються підлітки: пошук власної ідентичності, труднощі взаємодії з батьками, перше кохання, соціальна адаптація тощо. Андріан Моул відображає внутрішній світ типового підлітка, що робить його переживання зрозумілими для багатьох читачів-однолітків.

Сімейні взаємини. Взаємини Андріана з батьками та оточенням показують типові труднощі, з якими стикаються підлітки в процесі дорослішання. Конфлікти з батьками, непорозуміння в родині – це теми, які знайомі багатьом підліткам.

Соціальні питання. У книзі розглядаються соціальні проблеми, такі як класова нерівність, проблема відчуження в суспільстві та невідповідність між прагненнями молодого людини та реальністю.

Пошук себе. Тема самовизначення є основною у творі. Андріан намагається знайти своє місце у світі, толерувати власні цінності, що є типовим для підлітків цього віку. Це питання є актуальним, більшість представників молодого покоління переживають подібні життєві етапи.

Гумор та сатира. Використання гумору і сатири дозволяє послабити напругу у важких ситуаціях, а полегшує сприймання складних тем. Це робить твір доступним і привабливим для молодого аудиторії. Таким чином, «Щоденник Андріана Моула» залишається актуальним завдяки своєму глибокому аналізу підліткових проблем, розумінню сімейних та соціальних труднощів, а також завдяки гумору, який робить порушені непрості питання більш легкими для сприйняття і вирішення.

Повість написана у формі щоденника, що дозволяє автору максимально точно передати думки, емоції та переживання головного героя. Щоденникова форма забезпечує суб'єктивність прояву, що сприяє емоційному залученню читача.

Ось кілька практичних прийомів для роботи з текстом «Щоденник Андріана Моула»:

Читання з обговоренням: розділіть клас на групи та дайте кожній групі прочитати певний розділ. Для розвитку критичного мислення можна запропонувати такі запитання: Які почуття виникли в персонажів? Які проблеми порушуються? Це все дасть можливість учням краще зрозуміти текст і взаємодіяти з ним.

Робота з лексикою: вибирайте цікаві або складні слова з тексту, створюйте з ними словникові картки або проводите правильно їх використання в контексті. Це допоможе учням покращити їх словниковий запас.

Розвиток письмового мовлення: попросіть учнів написати власний щоденник, з огляду на стиль Андріана. Вони можуть описувати свої переживання, події проживання або вигадувати ситуацію, подібну до тих, що описані в книзі.

Рольові ігри: організуйте роль гри, де учні можуть зіграти різних персонажів із книг, відтворюючи сцени та діалоги. Це краще зрозуміти мотиви персонажів та їх розвиток.

Дискусії на основі теми: визначте основні теми книги (наприклад, підліткові проблеми, родинні відносини, самопошук) і проведіть дискусію або дебати, що стосуються цих тем. Це дозволяє учням глибше зануритись у зміст твору.

Аналіз персонажів : попросіть учнів скласти таблицю або діаграму, що порівнює головного героя з іншими персонажами. Які у них спільні риси? Як змінюється Андріан протягом книги?

Тематичні дослідження : Учні можуть проводити дослідження на тему, пов'язану з книгою, наприклад, порівняння підліткових щоденників з реальними щоденниками або аналіз того, як змінюються образи підлітків у літературі.

Ці методи роблять роботу з текстом більш інтерактивною та цікавою для учнів.

Використання інноваційних методів навчання – інтерактивності, мультимедіа, творчих завдань – допоможе зробити процес навчання цікавим і ефективним, сприяючи розвитку критичного мислення, творчості та емоційного інтелекту учнів. Розглянемо детальніше їх.

Відеоадаптації або уривки з фільмів. Використовуйте уривки з екранізації або телевізійних адаптацій повісті. Наприклад, покажіть перші кілька хвилин фільму або сцени, які відображають ключові моменти з книги. Після перегляду можна обговорити:

«Як режисер і сценарист інтерпретували персонажів та події?» «Які зміни були внесені в адаптацію, і чому це могло бути зроблено?» «Як змінився характер Адріана в екранізації відповідно до книжкового образу?»

Учні розвивають навички аналізу тексту та порівняння літератури з іншими видами мистецтва, а також вчать розпізнавати елементи адаптації.

Аудіокниги або подкасти. Знайдіть аудіоверсію повісті або подкасти, які обговорюють книгу. Під час прослуховування учні можуть звернути увагу на інтонацію, емоційний окрас голосу та акценти, які допомагають краще зрозуміти настрої персонажів. Попросіть учнів відзначити важливі моменти чи цитати. Після прослуховування введіть дискусію або відповіді на питання, що стосуються змісту. Учні покращують навички сприймання на слух і розвивають вміння аналізувати текст в іншій формі.

Інтерактивні презентації та відеоанотації. Створіть мультимедійні презентації, використовуючи такі програми, як PowerPoint, Canva або Google Slides. Учні краще запам'ятовують основні моменти книги, а також розвивають навички роботи з мультимедійними засобами.

Використовуйте онлайн-платформу для створення відео чи анімації.

Попросіть учнів створити короткі відео або анімації, які відображають важливі сцени або події з книги. Цей процес дозволяє учням більш глибоко

проникнути в зміст книги, розвивати креативність і навички використання мультимедійних інструментів.

Віртуальні екскурсії та карти. Створіть віртуальну екскурсію або інтерактивну карту, яка допоможе учням краще зрозуміти контекст книги. Наприклад: використовуйте Google Maps для відображення місць, де живуть персонажі, створіть карту, на якій будуть позначені важливі локації (будинок Адріана, школа, місце, відбуваються ключові події). Учні краще зможуть уявити місце дії повісті, що допоможе поглибити розуміння сюжету й атмосфери книги.

Інтерактивні тести та вікторини. Використовуйте онлайн-платформи, такі як Kahoot, Quizizz або Google Forms, щоб створити інтерактивні тести або вікторини, які перевіряють знання учнів про сюжет, персонажів і теми повісті. Питання можуть бути як факти з книги (наприклад, «Як була перша фраза Адріана?»), так і відкритими, де учні повинні пояснити свої відповіді. Це дозволяє учням активно взаємодіяти з матеріалом, проводити свої знання в інтерактивній формі та перевіряти миттєвий зворотний зв'язок.

Використання соціальних мереж для вивчення повісті Сью Таунсенд «Таємний щоденник Адріана Моула» може бути дуже ефективним і цікавим методом. Ми розробили кілька ідей, як можна інтегрувати соціальні мережі в навчальний процес:

Створення фіктивних акаунтів персонажів. Попросіть учнів створити фіктивні акаунти персонажів на платформі, яка дозволяє публікувати текстові повідомлення, фото та відео (наприклад, Instagram, Twitter, Facebook). Учні можуть публікувати «пости» від імені Адріана, його батьків або друзів, висловлюючи думки та емоції персонажів, коментуючи події книги або взаємодіючи з іншими персонажами. Наприклад, учні можуть створити пост, де Адріан ділиться своїми переживаннями або публікує фото, що ілюструє його настрій чи важливу подію. Це дозволяє учням розвивати креативність,

покращувати навички письма, а також краще зрозуміти психологію персонажів і їхні стосунки.

Онлайн-дискусії та дебати в групах. Використовуйте платформи для групових чатів або створення спеціальних дискусійних груп, наприклад, у Facebook або WhatsApp, де учні можуть обговорювати книги. Створіть групу або чат, де учні будуть ділитися своїми думками про книгу, задавати питання, пропонувати інтерпретації подій. Дискусії можуть бути орієнтовані на конкретні теми, наприклад: «Чи можна виправдати вчинки Адріана?», «Які сучасні проблеми піднімаються в книзі?». Це дозволяє учням висловлювати свої думки в онлайн-середовищі, розвивати навички аргументації та критичного мислення.

Використання Twitter для коротких відгуків і цитат. Попросіть учнів створити «твіти» на основі важливих моментів з книги. Це можуть бути: короткі відгуки на прочитану частину книги., цитати з тексту, які вони вважають важливими, власні роздуми або питання, що виникли після прочитання. Учні вчаться формулювати свої думки лаконічно та чітко, а також аналізувати ключові моменти книги.

Створення блогу або влогів

Попросіть учнів створити особисті блоги або влоги на платформах, таких як WordPress, Blogger, YouTube або TikTok, де вони можуть публікувати відгуки на книгу, аналізувати персонажів або створювати відео-огляди. Наприклад, учні можуть записати відео, де вони обговорюють свої враження від книги, або створити блог, де аналізують важливі теми, такі як підліткові проблеми, сімейні відносини або особистісний розвиток Адріана. Це дає учням можливість виразити свої думки в різних форматах, розвивати навички мультимедійного контенту і публічного виступу.

Використання Pinterest для створення візуальних колажів. Попросіть учнів створити візуальні колажі на платформі Pinterest, де вони можуть розміщувати зображення, які асоціюються з різними моментами книги. Це можуть бути картинки, що ілюструють місця, персонажів або ключові події

повіді. Учні можуть також додавати цитати, що підкреслюють головні ідеї книги. Це дозволяє учням поєднати візуальне сприйняття з текстовим, що допомагає глибше зрозуміти символіку та атмосферу книги.

Інтерактивні ігри в соціальних мережах. Використовуйте інструменти соціальних мереж для створення інтерактивних ігор або вікторин, наприклад, за допомогою Instagram Stories або Facebook Polls. Створіть вікторину, де учні повинні вибирати правильні відповіді на питання про персонажів або події книги. Організуйте інтерактивне голосування, де учні обирають, як би вони вчинили в певній ситуації, що сталася з персонажами. Це дозволяє зробити процес навчання більш захоплюючим і залучити учнів до активної участі в обговоренні.

Віртуальні книжкові клуби в соціальних мережах. Створіть віртуальний книжковий клуб у Facebook або Discord, де учні можуть публікувати свої відгуки, ділитися думками, задавати питання про книгу, а також брати участь у групових обговореннях. Попросіть учнів написати пост про те, що їм сподобалося або не сподобалося в книзі, і обговорити це з іншими учасниками клубу. Це дозволяє створити спільноту для учнів, де вони можуть вільно обмінюватися думками, отримувати зворотний зв'язок і розвивати навички колективного аналізу.

Висновок до розділу 3

Сучасна англomовна література є важливою частиною шкільного курсу зарубіжної літератури. За її допомогою учні осмислюють художні тексти в широкій міжкультурній перспективі, ознайомлюються з актуальними проблемами та ідеями, розвивають критичне мислення, формують власні ціннісні орієнтири.

Досягнення сучасного літературознавства активно використовуються у практичній роботі учителя зарубіжної літератури. Це сприяє пробудженню інтересу до читання, поглибленню інтелектуального потенціалу учнів, розвитку їх літературно-естетичного смаку.

Ефективність вивчення творчості сучасних англомовних письменників у шкільному курсі зарубіжної літератури залежить від кількох ключових факторів, які впливають на глибину розуміння учнями матеріалу, розвиток їх аналітичної здатності та інтересу до сучасних літературних явищ.

Грунтовний аналіз навчально-методичного забезпечення із зарубіжної літератури щодо особливостей вивчення сучасної англомовної прози дозволив розробити необхідні методичні рекомендації для вчителів щодо ефективного вивчення учнями 10 класу повісті С. Таунсенд «Таємний щоденник Адріана Моула».

Базою для встановлення реального стану досліджуваної проблеми виступив Тернівський ліцей Недригайлівської селищної ради Сумської області. Анкетування, проведене серед вчителів зарубіжної літератури, які викладають у 10 та 11 класах, дозволило сформулювати висновки і окреслити подальші вектори дослідження.

Анкетування здобувачів освіти 10 та 11 класів (Додаток Б) щодо уроків із вивчення творчості сучасних англомовних письменників дало змогу проаналізувати стан готовності до використання запланованих форм. Методів і прийомів роботи із художніми текстами, зрозуміти думку учнів, вивчити їх уподобання та глибину сформованості читацької компетентності.

Таким чином, процес вивчення сучасної англомовної літератури має високий навчальний потенціал. Твори сучасних англомовних письменників сприяють розвитку емоційного інтелекту, критичного мислення та культурної обізнаності учнів. Однак для успішного викладання необхідна адаптація навчальних програм. Інтеграція сучасної англомовної літератури у шкільний курс потребує комплексного підходу, зокрема підтримки з боку навчальних закладів підготовка вчителів, та виконання запропонованої системи роботи.

ВИСНОВКИ

У дослідженні розкрито поетикальні особливості сучасної англомовної літератури, визначено джерела і форми жанрового і тематичного розмаїття, особливості характеротворення в сучасній англомовній прозі, обґрунтовано значення художньої традиції як однієї з головних умов розвитку англомовного літературного процесу.

З філологічної точки зору зацікавлення літературними текстами з виразною національною специфікою обумовлено передусім уявленням мовознавців про художній текст як джерело інформації щодо країнознавчих і культурних реалій. Відтак у своєму дослідженні ми також піддаємо науковому осмисленню тезу про англомовні літературні тексти як «носії культурного змісту».

Важливою перевагою художніх текстів, пропонованих укладачами програми для старшої школи (серед них чимало таких, що їх зараховуємо до жанрів малої прози), є те, що вони вдало поєднують в собі прагматичне, етичне та естетичне. Проблеми, що їх піднімають невеликі за розміром тексти, притаманні культурі країн, мова яких вивчається, носять загальний характер і тому знаходять особистий відгук у студентів і бажання висловити власну думку і власне сприйняття того чи іншого аспекту твору.

У другому розділі «Національна специфіка художнього твору як методична проблема» розкрито методичні засади проблеми дослідження і проаналізовано сучасний стан вивчення проблеми національної своєрідності художнього тексту; окреслено труднощі, які супроводжують вивчення сучасної англомовної літератури в шкільному курсі зарубіжної літератури, зокрема труднощі розуміння культурних кодів (оскільки учням складно зрозуміти контекст іншої культури без додаткових пояснень); подолання лінгвістичних бар'єрів (використання в художніх творах слів на позначення мовних реалій, специфічно маркової лексики тощо); описано сучасні методи та методичні прийоми вивчення англомовної літератури в старшій школі із

залученням різних шляхів аналізу; з'ясовано методичний потенціал вивчення текстів сучасної англійської літератури в старшій школі.

Читацька свідомість спрямована на осмислення конкретної національної літератури через посередництво авторської національної ідентичності та створених під її впливом образів, сюжетів, зреалізованих контекстів. О. Веренюк вказує на фактори, що визначають національну ідентичність письменника: мовний, географічний, культурний, державний, ідеологічний, релігійний та фактор історичної пам'яті. Дослідниця наполягає на важливості виокремлення не лише національної ідентичності автора, й а національної ідентичності твору, яка, своєю чергою, пов'язана із національною літературою через національний характер як «певну систему національних відмінностей літератури».

Написана однією мовою, національна література має власне обличчя, репрезентативне для даної культури, виникає в конкретному просторі і спрямована на конкретного читача. Однак в умовах мультикультуралізму, поняття «національна література» зазнає уточнення. В осмисленні поняття «англійська література», зауважує М. Драббл, насамперед йдеться про множинність національних літератур, оскільки британські письменники мають досвід життя в інших країнах і сформований такими умовами особливий вектор світосприйняття.

У третьому розділі «Особливості вивчення сучасної англійської прози на уроках зарубіжної літератури в старших класах» увагу приділено реальному стану дослідження проблеми у шкільній літературній освіті, проаналізовано програми та навчально-методичне забезпечення з досліджуваної проблеми, представлено методичні рекомендації для вивчення англійської літератури на уроках зарубіжної літератури на матеріалі творів сучасних англійських письменників – повісті Сью Таунсенд «Таємний щоденник Адріана Моула» та роману Ренсома Ріггза «Дім дивних дітей».

Використання в шкільній практиці онлайн-ресурсів, літературних платформ, цифрових технологій дозволить відкрити додаткові смисли

англомовних художніх творів, залучити широкий спектр суміжних культурних і літературних і позалітературних концептів.

Шляхи аналізу, які можуть бути використані під час аналізу сучасних англомовних текстів (зокрема етнокультурного, інтертекстуального тощо) вимагають достатнього рівня читацької підготовки, сформованості загальнокультурної компетентності, здатності до генерування нових підходів до осмислення і презентації прочитаного. Відтак, підсумовуючи, зазначимо, що сучасна англомовна література, яка претендує на роль центрального гравця в сучасному літературному процесі, розрахована на ерудованого читача-інтерпретатора, здатного не лише побачити очевидне, а й розкодувати глибинні смисли художнього твору.

Результати магістерського дослідження можна представити таким чином:

- ґрунтовний аналіз педагогічних, методичних й літературознавчих праць за темою дослідження дозволив узагальнити досягнення сучасної гуманітаристики з актуальної проблеми вивчення сучасної англомовної прози на уроках зарубіжної літератури в старшій школі;

- досліджені основні наукові підходи до визначення поняття «англомовна література», «сучасний літературний процес», «національна література»; розкрито роль етнокультурного аналізу у формуванні інтерпретаційної компетентності здобувачів освіти старшої школи, залучення країнознавчого матеріалу під час вивчення творчості англомовних письменників, використання культурологічного й контекстуального підходів;

- окреслено методичні можливості і сучасний стан використання онлайн-ресурсів, цифрових і літературних платформ в шкільній практиці навчання зарубіжної літератури, зокрема під час вивчення творчості сучасних англомовних письменників;

- розроблено методичні рекомендації щодо вивчення повісті британської письменниці Сью Таунсенд «Тамний щоденник Адріана Моула».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонюк В.А. Репрезентація війни в трьох англomовних романах початку ХХІ століття : автореферат кваліфікаційної роботи на здобуття ступеня магістра філології. Миколаїв, 2021. 14 с.
2. Артамонова Т.Г. Розвиток традицій Чарльза Діккенса у романах Джона Бойна. *Філологія, іноземні мови, журналістика: Актуальні дослідження*. 2020. №4 (7). С. 34–40.
3. Бехта І. А. Оповідний дискурс в сучасній англomовній прозі. Автореф. дис. д-ра філол. н. 10.02.04 – Германські мови. К., 2010. 38 с. URL: <http://surl.li/hboogq>
4. Братко В. О. Методика інтегрованого підходу до вивчення художніх творів про Україну та її історію на уроках світової літератури в основній школі. Наукові записки НДУ ім. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. 2011. № 5. С. 35-37.
5. Будний В. Розгадка чарів Цірцеї: національні образи та стереотипи в освітленні літературної етноімагології. *Слово і Час*. 2007. № 3. С. 52–63.
6. Будний В., Ільницький М. Порівняльне літературознавство. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 430 с.
7. Венгринюк М. І. Функції етнокультурних стереотипів у художньому тексті (на матеріалі роману Гарпер Лі «Вбити пересмішника») / *Вісник університету імені Альфреда Нобеля*. Серія «Філологічні науки». 2020. № 1 (19). С. 76–82. DOI: 10.32342/2523-4463-2020-1-19-6
8. Веретюк О. Скажи мені, хто я? (Проблема національної ідентичності літератури, літературного твору та його автора). *Слово і Час*. 2005. № 12. С. 69–73. URL: https://il-journal.com/index.php/journal/issue/view/185/12_2005_pdf
9. Висоцька Н. О. Єдність множинного. Американська література кінця ХХ – початку ХХІ століть у контексті культурного плюралізму. К.: Видавничий центр КНЛУ, 2010. 457 с.

10. Горлач М. Проблема відмінності у мультикультурному просторі художніх творів Доріс Лессінг. *Літературознавчі обрії*. Праці молодих учених. 2014. Вип. 20. С. 11–16.

11. Грицак Н.Р. Теорія і методика жанрового аналізу малих епічних і ліро-епічних різнонаціональних художніх творів: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2020. 400 с.

12. Гричаник Н. І. Методика навчання майбутніх учителів зарубіжної літератури шкільного аналізу епічних творів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Київ. ун-т імені Бориса Грінченка. Київ, 2020. 363 с.

12. Гричаник Н. І. Проблема аналізу художнього твору в методичній науці: ретроспективний огляд. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя*. Психолого-педагогічні науки. 2016. №. 4. С. 16-19.

13. Гундорова Т. «Література багата тим, що вона неоднакова».: вестернізація літературознавства. Українська мова і література в середніх школах, гімназіях, ліцеях. 2003. № 2. С. 37–42.

14. Гурдуз А. І. Трилогія Ренсома Риггза про дивних дітей і криза міфотворчості початку ХХІ століття. *Літератури світу: поетика, ментальність і духовність*, 2017. Вип. 9. С. 52–61.
https://doi.org/10.31812/world_lit.v9i0.1071

15. Денисова Т., Дубініна О., Наливайко Д. Національні варіанти літературної компаративістики. Київ: ВД «Стилос», 2009. 750 с.

16. Забіяка І. В. Імагологічний аспект вивчення сучасної чеської та української літератур. Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур: Пам'яті академіка Леоніда Булаховського. 2013. Вип. 21. С. 213–219.

17. Зарубіжна література. 10–11 класи. Профільний рівень.
<http://bit.ly/3VarDyb>

18. Зарубіжна література. 10–11 класи. Рівень стандарту. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. URL: <http://bit.ly/3gsYYOa>

19. Зарубіжна література. 6–9 класи. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. URL: <http://bit.ly/3V7EKIy>

20. Зимомря М. Концепційність імагологічної позиції на рівні інтепретації тексту. Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Сер.: Філологічні науки. 2009. Вип. 85. С. 178–183.

21. Ісаєва О., Клименко Ж., Мельник А., Бицько О. Зарубіжна література (профільний рівень) : підруч. для 11 кл. закладів загальної середньої освіти. Київ : УОВЦ «Оріон», 2019. С. 294–300.

22. Ісаєва О., Клименко Ж., Мельник А., Бицько О. Зарубіжна література (універсальний електронний посібник-хрестоматія) : посібник для 11 кл. закладів загальної середньої освіти. Київ : УОВЦ «Оріон», 2019. С. 850–1015. URL: <https://cutt.ly/2My8y7X>

23. Ісаєва О. О. Організація та розвиток читацької діяльності школярів. Київ : Ленвіт, 2000. 181 с.

24. Ісаєва О. Шкільна літературна освіта в Україні і виклики часу: у пошуках відповідностей. *Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Conference «Modern Knowledge: Research and Discoveries»*

25. Кіор Н. Літературна імагологія: вивчення образів інших етнокультур у національній літературі. Питання літературознавства. 2010. Вип. 79. С. 290–299.

26. Клименко Ж. В. Теорія і технологія вивчення перекладних художніх творів у старших класах загальноосвітньої школи: монографія. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2006. 340 с.

27. Клименко Ж. В. Етнокультурологічний шлях аналізу як ефективний засіб осягнення національної специфіки художніх творів. *Всесвітня література в середніх навчальних закладах України*. 2006. № 5. С. 52–56.

28. Куцевол О.М. Методика уроку компаративного аналізу. *Всесвітня література в середніх навчальних закладах України*. 2004. № 10. С.2–7.

29. Кушнєрьова М.О. Формування міжкультурної компетентності засобами зарубіжної літератури. Вісник. 2025. №1.

30. Лімборський І. Світова література і глобалізація. Черкаси: Брама-Україна, 2011. 192 с.

31. Лисак Н.С. Національна ідентичність та національні образи в літературі: розходження і точки дотику. *Наукові праці. Філологія. Літературознавство*. 2011. Випуск 156. Том 168. С. 76–80. URL: <http://surl.li/rgkhvc>

32. Ліхоманова Н. Смерть як наратор у романі М. Зузака «Книжковий злодій». *Таврійські філологічні читання: матеріали міжнародної науково-практичної конференції*, 2015. С. 25–27.

33. Мацевко-Бекерська Л. В. Методика викладання світової літератури: навч.-метод. посіб. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2020. 296 с.

34. Мельник А. О. Яка користь від слів, або Історія про обпалене війною дитинство: методичний інструментарій вивчення роману М. Ф. Зузака «Крадійка книжок». *Література й історія : матеріали Всеукраїнської наукової конференції (17–18 листопада 2022 р.)* / редкол. : Н. В. Горбач (відп. ред.), В. М. Ніколаєнко (ред.-упоряд.), І. М. Бакаленко (техн. ред.) та ін. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2022. С. 170–174. URL: <http://surl.li/ajarbt>

35. Мірошніченко Л.Ф. Методика викладання світової літератури. К.: Ленвіт, 2000. 240 с.

36. Мірошніченко Л. Ф. Методика викладання зарубіжної літератури в середніх навчальних закладах: підручник. К.: Видавничий дім «Слово», 2010. 432 с.

37. Моклиця М. Текстуальний, інтертекстуальний, контекстуальний аналізи. Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. 2004. № 6. С. 42–45.

38. Надута Т. В. Культурна амбівалентність як художній прояв транскультурного мислення у романах Емі Тан. *Мова і культура*. 2012. Вип. 15, т. 4. С. 250–256.

39. Наливайко Д. Літературна імагологія: предмет і стратегії. Теорія літератури й компаративістика. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2006. С. 91–103.

40. Ничко О. Я. Імагологічні особливості художньої прози та публіцистики Джона Стейнбека : дис. ... канд. філол. наук: 10.01.05 / Терноп. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2008. 210 с.

41. Нова українська школа: Коцептуальні засади реформування середньої школи. Київ, 2016. 34 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainskashkola-compressed.pdf>

42. Новик О. Проблема дорослішання у часи війни в романах Сергія Жадана «Інтернат» та Маркуса Зузака «Крадійка книжок». Літературний образ дитинства в часи кризи ХХ–ХХІ ст. / наук. ред. К. Якубовської-Кравчик. Варшава, 2021. Вид. 1. С. 151–160.

43. Орлова О. В. Методика навчання зарубіжної літератури: навч.-метод. посіб. для підготовки здобувачів освітнього ступеня «бакалавр» філологічних спеціальностей педагогічних закладів освіти. Полтава: ПНПУ, 2021. 109 с.

44. Приймак А. М., Іскоростенська А. В. «Young adult» як жанр новітньої польської літератури для підлітків. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. 2024. № 65. С. 202–205. DOI <https://doi.org/10.32782/2409-1154.2024.65.44>

45. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання. Зарубіжна література. 5 – 11 класи (1998 (2003) р.) / За ред. Д.С. Наливайка. *Всесвітня література в середніх навчальних закладах України*. 2003. № 7–8. С. 15–34.

46. Програми для профільних класів загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання. Зарубіжна література. 8–11 класи

(Проект)/ За ред. Д.С. Наливайка. *Всесвітня література в середніх навчальних закладах України*. 2003. № 7–8. С. 34–60.

47. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання. Зарубіжна література. 5 – 11 класи (2001 р.) / За ред. Д.В. Затонського, К.О. Шахової, Є.В. Волощук. *Всесвітня література в середніх навчальних закладах України*. 2003. № 7–8. С. 74–96.

48. Програми для профільних класів загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання. Зарубіжна література. 10 – 11 класи (Проект) / За ред. Д.В. Затонського, К.О. Шахової, Є.В. Волощук. *Всесвітня література в середніх навчальних закладах України*. 2003. № 7–8. С. 96–113.

49. Ситченко А. Л. Теоретико-методичні засади аналізу художнього твору в шкільному курсі літератури. Автореф. дис... канд. пед. наук. Київ, 2005. 40 с.

50. Снегірьова В. Нові імена в програмі зарубіжної літератури для 10 класу. *Всесвітня література в сучасній школі*. 2018. № 7. С. 16–19.

51. Таунсенд С. Таємний щоденник Адріана Моула : роман / пер. з англ. А. Саган. Львів: Вид-во Старого Лева, 2013. 240 с.

52. Чередниченко О. С. Англomовна література на уроках зарубіжної літератури в старшій школі. Молодіжна наука: інновації та глобальні виклики / Збірник тез матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених. Полтава: НУПП імені Юрія Кондратюка, 2024. С. 720–721.

53. Чорній Р. П. Художньо-літературні особливості щоденникової прози Сью Таунсенд. *Вітчизняна філологія: теоретичні та методичні аспекти вивчення*. Збірник наукових праць. Випуск 4. Черкаси: вид. Чабаненко Ю.А., 2014. С. 87–92. URL: https://eprints.cdu.edu.ua/37/1/Vitch_Phil_4.pdf#page=87

54. Щуліпенко М., Астрахан Н. І. Організація текстуального вивчення роману М. Зузака «Крадійка книжок» на уроці зарубіжної літератури. *Semper tiro : студентський науково-літературний часопис* / ред. колегія : Астрахан

Н. І., Горобченко Н. В., Закалюжний Л. В., Прищепя О. П., Свириденко І. М., Соколовська С. Ф. Житомир. 2023. № 12. С. 59–65. URL: <http://surl.li/jhkura>

55. Zarzycka A. The Gothicization of World War I as a Source of Cultural Self-Reflection in *Miss Peregrine's Home for Peculiar Children* and *Hollow City* [Електронний ресурс]. War Gothic in Literature and Culture; ed. by A. S. Monnet, S. Hantke. New York: Routledge, 2015. 296 p. Режим доступу: <https://books.google.com.ua/books?id=mKk0CwAAQBAJ&>

56. Grace, J. (). What would *The Secret Diary of Adrian Mole* tell us if he had Special Educational Needs? 45–52. Retrieved from: https://scholar.googleusercontent.com/scholar?q=cache:lsTCwl5mZqsJ:scholar.google.com/+The+Secret+Diary+of+Adrian+Mole,+Aged+13+3/4&hl=uk&as_sdt=0.5

57. Kopicova, B. (2007). Sue Townsend: The secret diary of Adrian Mole aged 13 3/4 (translation and analysis). Brno. Retrieved from: file:///C:/Users/user/Downloads/Barbara_Kopicova_Archive.pdf

58. Nikolenko Olga, Mukha Olena. World Literature of the XIXXX centuries in the Context of CLIL Methodology: Educational and Methodological Textbook. Kyiv: P.E. Lebed, 2021. 156 p. <http://surl.li/utvhrx>